

Mäntsälän hyvinvointikertomus 2017–2020

Kuvaaja: Outi Kampman

Mäntsälän kunnanhallitus 7.6.2021
Mäntsälän kunnanvaltuusto 21.6.2021

Liikkumisen lisääminen

Digiosaamisen lisääminen

Syrjäytymisen ennakointi

Turvallinen arki kaikille

Tulevaisuuden Mäntsälä on urbaani digikylä, jossa on tilaa unelmoida, toteuttaa itseään ja toimia yhdessä.

NÄIN MÄNTSÄLÄ EDISTÄÄ HYVINVOINTIA, ESIMERKKEJÄ:

Joenrantareitti ja kuntoportaat

Matalan kynnyksen liikuntapalvelut

Työllistämisen onnistumisen polku

Monipuolinen kulttuuritarjonta

Kulttuuritilat, Meijeri ja elokuvateatteri

Avustukset yhdistyksille

Kulttuurikasvatussuunnitelma

Monipuoliset kirjastopalvelut

Ohjaamo

Asumisneuvonta

Liikunta- ja elintapaneuvonta

HAASTEELLISIA ILMIÖITÄ MÄNTSÄLÄSSÄ:

Kuntalaisten turvallisuudentunteen horjuminen ja monikulttuurisuuden vastustaminen

Yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteen lisääntyminen

Lasten ja nuorten henkisen pahoinvoinnin lisääntyminen

On tärkeää, että Mäntsälä on myös tulevaisuudessa kaikille turvallinen ja terveellinen kotikunta.

SEURAAVIIN ASIOIHIN KESKITYTÄÄN JATKOSSA, ESIMERKKEJÄ:

Kansalais-toiminnan vahvistaminen

Osallisuuden tunteen vahvistaminen

Digiosaamisen turvaaminen

Tuki oppi-velvollisuuden suorittamiseen

Koulu-kiusaamiseen puuttuminen

Matalan kynnyksen liikunta-mahdollisuudet

Arkiliikuntaan kannustaminen

Turvallisuuden tunteen lisääminen

Kunnan vapaa-ajan harrastetarjonnan esiintuominen

Kunta aktiivinen toimija seurojen ja yhdistysten linkkinä

Viestinnän tehostaminen

Sisälllys

VÄESTÖN HYVINVOINNIN KEHITYS VALTUUSTOKAUDELLA 2017–2020.....	5
1. JOHDANTO	5
1.1 Valtion linjaukset kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä.....	5
1.2 Mäntsälän laaja hyvinvointikertomus yhteisen kehittämisen tuloksena	6
1.3 Hyvinvointi kunnan strategiassa ja hytetyön painopisteet 2017–2020.....	7
1.4. Yhteisöjen, verkostojen ja kumppanuuksien vahvistaminen ja hyödyntäminen	7
1.5 Alueellisen hyvinvointisuunnitelman tavoitteet	8
2. MÄNTSÄLÄN VÄESTÖN HYVINVOINTIIN VAIKUTTAVAT RAKENTEELLISET TEKIJÄT.....	9
2.1 Väestö- ja perherakenne.....	9
2.2 Talous ja elinvoima	10
2.3 Työllisyys	11
2.4 Elinympäristö	12
2.5 Ilmastokriisi hyvinvointiuhkana.....	12
2.6 Turvallinen elinympäristö	13
3. VÄESTÖN HYVINVOINTI JA SEN EDISTÄMINEN MÄNTSÄLÄSSÄ VUOSINA 2017-2020.....	13
3.1 Lapset ja lapsiperheet.....	14
Kouluterveyskyselyn 2017-2019 tuloksista muutamia nostoja.....	15
3.2 Nuoret ja nuoret aikuiset.....	17
Kouluterveyskyselyn 2017-2019 tuloksia lukio 1. ja 2. vuosi.....	17
Kouluterveyskyselyn 2017-2019 tuloksia ammattioppilaitoksessa opiskelevat.....	18
3.3 Työikäiset.....	19
3.4 Ikäihmiset.....	20
4. HYVINVOINNIN EDISTÄMISEKSI TEHTYJÄ TOIMENPITEITÄ.....	21
Osallisuuden vahvistaminen.....	21
Asuminen	22
Liikunnalla on merkittävä osuus kokonaishyvinvointiin.....	23
Kansalaisopisto mukaansatempaavaa hauskaa oppimista	25
Kirjasto kaikkien kuntalaisten kohtaamispaikka	26
Kirjaston toimet terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi 2018-2020	27
Kulttuuri- ja museopalvelut kuuluvat kaikille kuntalaisille	28
Museotoiminta kahdella museolla	29
Uudet kulttuuritilat	29
Nuorisopalvelut hyvinvoinnin edistäjinä	30
Varhaiskasvatus – suunnitelmallista hyvinvointia leikin kautta.....	30
Oppimisen, opetuksen ja oppilaitosten toimintaa ohjaa jatkuvan kehittymisen tavoite	32

Yhdyskuntarakenne mahdollistaa kuntalaisten hyvinvointia	33
Ravitsemuksen kestävät valinnat ja vastuullisuus	34
Vapaaehtoistyössä on voimaa	35
Kunnan kotouttamistyö	36
5.HYVINVOINTITIEDON PERUSTEELLA TEHDYT JOHTOPÄÄTÖKSET JA LINJAUKSET	
HYVINVOINTISUUNNITELMAAN 2021-2015	36
Keskeisimpiä ilmiöitä Mäntsälässä.....	37
Myönteisiä ilmiöitä Mäntsälässä vuosina 2017-2020.....	37
Haasteellisia ilmiöitä Mäntsälässä vuosina 2017-2020.....	37
Hyvinvointityön jatkokehitys.....	38

VÄESTÖN HYVINVOINNIN KEHITYS VALTUUSTOKAUDELLA 2017–2020

1. JOHDANTO

Laaja hyvinvointikertomus lakisääteisenä ja strategisena asiakirjana Kuntalain (410/2015) mukaan kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä huolehtiminen on kunnan perustehtävä. Terveydenhuoltolaki (1326/2010) velvoittaa kuntaa huolehtimaan terveyden ja hyvinvoinnin edellytysten huomioimisesta kaikkien hallinnonalojen toiminnassa sekä seuraamaan väestön terveyttä, hyvinvointia ja toteutettuja toimenpiteitä. Niistä tulee raportoida valtuustolle vuosittain, minkä lisäksi valtuustolle on kerran valtuustokaudessa valmisteltava laajempi hyvinvointikertomus.

Laaja hyvinvointikertomus on työkalu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitteluun, seurantaan, raportointiin ja arviointiin, joka tehdään kullekin valtuustokaudelle erikseen. Kunnassa on linjattu, että tulevan 2021–2024 hyvinvointisuunnitelman toimeenpano aloitetaan osana kuntastrategian päivitystä syksyllä 2021. Tässä hyvinvointikertomuksessa kuvataan väestön hyvinvointiin vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä, kuntalaisten hyvinvoinnin lähtökohtia ja nykytilaa sekä kunnan toimintaa sen edistämiseksi päättyvällä valtuustokaudella 2017–2020. Suunnitelma kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi valtuustokaudella 2021–2024 tarkennetaan myöhemmin. Sen lähtökohtina ovat nykyinen ja tuleva kuntastrategia, väestön hyvinvoinnin tilaa kuvaava tilastotieto sekä kuntalaisten ja toimijoiden näkemykset. Kunnan laajalla hyvinvointikertomuksella sekä tulevalla hyvinvointisuunnitelmalla on yhteys Keusoten alueelliseen hyvinvointikertomukseen.

1.1 Valtion linjaukset kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä

Kunnan laaja hyvinvointikertomus vuosille 2021–2024 perustuu velvoittavan lainsäädännön lisäksi valtion linjauksiin väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Valtioneuvoston kesäkuussa 2020 hyväksymä hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen periaatepäätös linjaa pitkän aikavälin toimia, joilla suomalaisten hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden eriarvoisuus vähenee vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteena on turvata ihmisille kestävä hyvinvointi kaikissa elämänvaiheissa. Periaatepäätöksessä on neljä alla kuvattua painopiste aluetta.

Ihmisten työ- ja toimintakyvyn edistäminen ymmärretään tässä linjauksessa laaja-alaisena toimintana, jonka seurauksena ihmiset voivat hyvin ja kokevat osallisuutta. Siinä onnistumiseksi tarvitaan toimia kaikilla hallinnonaloilla sekä esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan ja yritysten tekemistä. (STM 2020.)

1.2 Mäntsälän laaja hyvinvointikertomus yhteisen kehittämisen tuloksena

Hyvinvointi merkitsee jokaiselle kuntalaisille erilaisia asioita. Samaan aikaan yhteinen kuntalainen asettaa kunnan eri toimialoille vaatimuksen hallintorajat ylittävästä yhteistyöstä. Erillisten palveluiden sijaan kunnan tulisi tuottaa yhteistyössä toimivia arjen ratkaisuja ja sujuvan elämän edellytyksiä, jotka mahdollistavat erilaisista lähtökohdista tuleville asukkaille samanlaiset mahdollisuudet hyvään elämään.

Yhteisen näkemyksen luominen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tarpeista ja mahdollisuuksista edellyttää ymmärryksen kasvattamista toisilta oppimalla. Laajan hyvinvointikertomuksen valmistelu käynnistyi vuoden 2021 alusta hyvinvointikoordinaattorin koordinoimana.

Jatkossa on tavoitteena vähintään kerran valtuustokaudessa suorittaa hyvinvoinnin kuntalaiskysely. Koronapandemian aikaan tätä ei ole tehty, koska kyselyiden sijasta riskiryhmiä tavoiteltiin kirjeitse, puhelinoitoilla ja avattiin neuvontapuhelin. SPR ja Mäntsälän SRK olivat myös yhteydessä ikäihmiin puhelimitse.

Ensimmäisessä vaiheessa kunnan oma hyvinvointitieto yhdistettiin Mäntsälää koskevan tilastotiedon kanssa hyvinvoinnin ja terveyden tilan ja sen edistämisen kokonaiskuvan muodostamiseksi. Kunnan toimialoilta ja hyvinvointiryhmältä kerättiin tiedot tehdystä hyvinvointityöstä.

Turvallisuus on oleellinen osa kuntalaisten hyvinvointia. Tässä hyvinvointikertomuksessa turvallisuuteen liittyvä osio on vielä melko vaatimaton, mutta jatkossa tullaan turvallisuus liittämään osaksi hyvinvointisuunnittelua

Tilastotietoja esitetään niiltä osin, kun nähdään kehitystä suuntaan tai toiseen valtuustokauden aikana tai sitä ennen. Tilastojen julkaisuista ja saatavuudesta johtuen osa vertailutiedoista on tilastoitu ennen vuotta 2017 ja osalle indikaattoreille ei löydy vertailukohtaa.

Hyvinvointisuunnitelman tavoitteiden kehitystä esitetään mahdollisuuksien mukaan indikaattoreiden avulla koko valtuustokauden ajalta, mikäli vain indikaattoritietoja on saatavilla.

1.3 Hyvinvointi kunnan strategiassa ja hytetyön painopisteet 2017–2020

Kunnan visio

Mäntsälä kehittää tulevien vuosien aikana kaupunkitasoisia palveluita. Pinta-alaltaan Uudenmaan suurimpiin kuuluva kunta tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet asumiseen sekä yrittämiseen. Tulevaisuuden Mäntsälä on urbaani ja elinvoimainen digikylä, jossa on tilaa unelmoida, toteuttaa itseään ja toimia yhdessä.

Strateginen päämäärä

Asukkaat ja hyvinvointi, jolle on asetettu seuraavat tavoitteet:

1. **Väestön määrä kasvaa vähintään 1 % vuosittain** (kasvu sijoittuu 70 % asemakaava-alueelle ja 30 % kyliin)
2. **Vahvistetaan kuntalaisten hyvinvoinnin edellytyksiä tulevaisuuden kunnassa**

Kunnan hyvinvointivointisuunnitelman mukaiset tavoitteet 2021

3. **Digitalisaation edellytykset kuntalaisille.** Kunnan sähköiset palvelut ovat asiakkaille helppokäyttöisiä ja kattavia. Sähköisten palvelujen kehittämiseksi on laadittu kuntatason suunnitelma, joka tarkentuu aina vuosittain. Perustuu kunnan tietohallintostrategiaan.
4. **Turvallinen arki kaikille**

Hyvinvointisuunnitelman kolme kärki kehittämiskohdetta 2018-2020

Liikkumisen lisääminen

Syrjäytymisen ehkäisy

Kaikenikäisten digiosaamisen vahvistaminen

1.4. Yhteisöjen, verkostojen ja kumppanuuksien vahvistaminen ja hyödyntäminen

Kunnan kehittämisen tavoitteena on tarjota asukkaille toimivat peruspalvelut sekä turvallinen, viihtyisä ja luonnonläheinen elinympäristö, jossa on edellytykset menestykselliseen yrittämiseen. Strategisiin painopistealueisiin kuuluvat maankäyttö, asuminen ja liikenne sekä elinkeinoelämä ja palvelutuotanto. Kunnan kasvustrategian toteuttamisen edellytyksenä on onnistunut maa-, kaavoitus- ja tonttipolitiikka. Asuminen ja työpaikka-alueet tulee voida yhdistää luontevasti ja monipuolisesti.

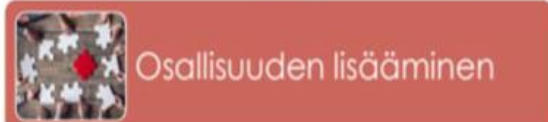
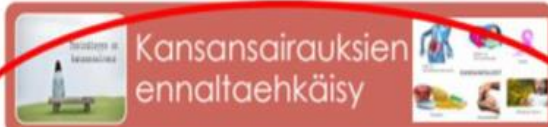
Kunnan voimassa olevassa strategiassa on siis hyvinvoinnin- ja terveydenedistämisen osalta haastavat tavoitteet. Tavoitteiden toteutumista osaltaan arvioidaan tässä hyvinvointikertomuksessa.

1.5 Alueellisen hyvinvointisuunnitelman tavoitteet

Tämän valtuustokauden yksi suurimmista muutoksista on, kun vuoden 2019 alussa sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyivät Keski-Uudenmaan sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestettäväksi. Keusoten piiriin kuuluvat kuusi kuntaa ovat: Hyvinkää, Järvenpää, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen ja Tuusula.

Keusotessa on määritelty hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteet, joiden pohjalta on asetettu alueellisen hyvinvointisuunnitelman tavoitteet.

HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMISEN TAVOITTEET KEUSOTESSA

ALUEELLISEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN TAVOITTEET

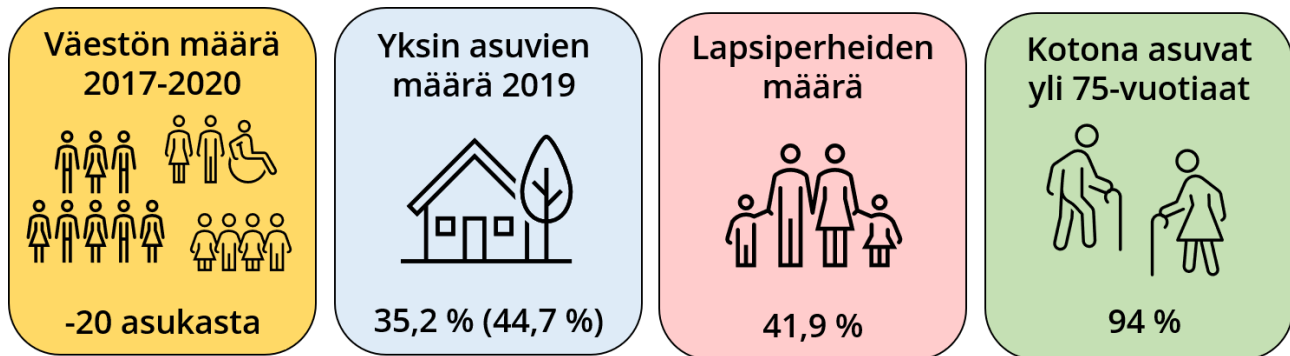
Keusoten alueen asukkaiden:

- Sairastavuus vähenee
- Liikunta lisääntyy vähän liikkuvien ja liikkumattomien parissa
- Ylipainoisten ja lihavien määrä laskee
- Yksinäisyyden kokemus vähenee
- Sähköinen omahoito ja asiointi hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä lisääntyy
- Mielenterveysongelmien määrä vähenee
- Päihteiden (nikotiinituotteet, alkoholi, huumeet) käyttö vähenee
- Konkreettisten toimenpiteiden kohdentaminen erityisesti riskiryhmiin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa

2. MÄNTSÄLÄN VÄESTÖN HYVINVOINTIIN VAIKUTTAVAT RAKENTEELLISET TEKIJÄT

2.1 Väestö- ja perherakenne

Suluissa kuntien mediaaniarvo. Suluissa koko maan arvo, johon verrataan.

<https://yle.fi/uutiset/3-11925581#M%C3%A4nts%C3%A4l%C3%A4>

Vuoden 2020 lopussa Mäntsälässä oli 20 782 asukasta. Asukasluku on vähentynyt, 20 henkilöä vuoden 2017–2020 välillä. Vuonna 2018 tapahtui asukasluvussa notkahdus, jonka jälkeen asukkaiden määrä on lähtenyt taas pikkuhiljaa nousuun. Vuoden 2020 lopulla ei ole vielä saavutettu vuoden 2017 asukaslukua (20 803).

Ennusteiden mukaan väestön kasvu tulee jatkumaan Uudenmaa seudun kehyskunnissa myös tulevana vuosikymmeninä, joskin kasvuvauhti tulee olemaan aikaisempaa maltillisempaa. Mäntsälän osalta väestöennuste vuosille 2019–2030 on – 1 %.

Mäntsälä on lapsiperheiden kunta, jos mittarina pidetään lapsiperheiden määrää. Joskin lapsiperheiden määrä on vähentynyt jonkin verran tämän valtuustokauden aikana. Koko maahan verrattuna Mäntsälässä on kuitenkin enempi lapsiperheitä.

Yksinasuvien määrä on myös lisääntynyt tarkastelujakson aikana.

Mäntsälän väestö ikäryhmittäin ja sukupuolittain vuonna 2020

Ikä	Yhteensä	Miehet	Naiset
0	190	109	81
1-5	1 111	576	535
6	290	153	137
7-12	1 824	938	886
13-15	908	438	470
16-18	845	424	421
19-64	11 539	5 876	5 663
65-74	2 439	1 175	1 264
75-84	1 201	539	662
85-89	293	123	170
90-94	114	28	86
95-	29	6	23
	20 783	10 379	10 375

Kuva: Mäntsälässä suurimman ikäryhmän lapsissa muodostavat 7–12-vuotiaat lapset. Koko väestöstä suurin ikäryhmä on 19–64 vuotiaat.

Mäntsälän vuonna 2017-2020 syntyneet lapset

2017	2018	2019	2020
189	171	174	190

Kuva: Tämän valtuustokauden aikana on syntyvyys pysynyt lähes samana, kun tarkastellaan vuosia 2017 ja 2020. Väliin mahtuu kaksi vuotta, jolloin syntyvyys oli laskusuunnassa.

Vaikka huoltosuhde on kunnassa nyt maakunnallista ja valtakunnallista tasoa matalampi, se tulee jatkossa kasvamaan, sillä väestörakenne vanhenee valtakunnallisestikin.

Kunnan yleinen pienituloisuusaste on koko maahan verrattuna pienempi 8,6 (13,4), ja pienentynyt verrattuna vuoteen 2018, jolloin kunnan pienituloisuusaste oli 8,8 (13,1).

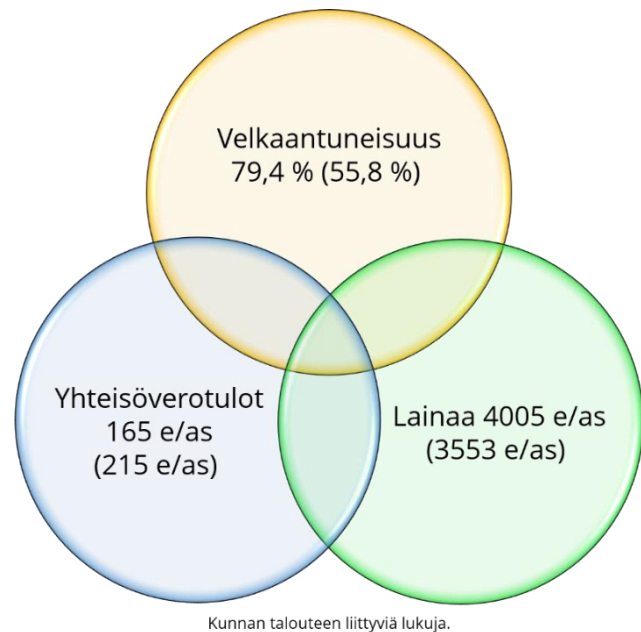
Mäntsäläisten koulutustaso on noussut vähän vuodesta 2018 (332,6) vuoteen 2019 (335,7) ollen kuitenkin alhaisempi kuin muissa Keski-Uudenmaan kunnissa tai verrattuna koko maahan, missä vastaavat luvut ovat 2018 (375,2) ja 2019 (379,7). Tutkimustuloksissa on todettu koulutustason vaikuttavan yleisesti terveyteen ja hyvinvointiin, mitä korkeampi koulutustaso sitä parempi terveys.

2.2 Talous ja elinvoima

Mäntsälän strategiassa on tavoitelinjaus tasapainoisesta taloudenhoidosta ja lainamäärän hallinnasta.

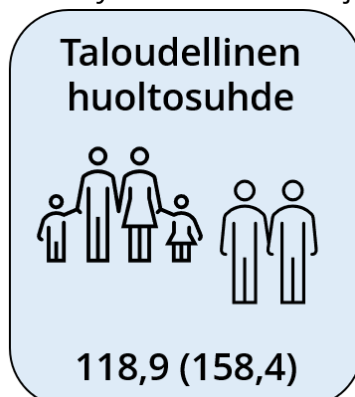
Kunnan lainakanta/asukas on noussut tämän valtuustokauden aikana joka vuosi niin, että vuonna 2017 lainaa/asukas oli 3013 euroa ja vuonna 2020 vastaava luku oli 4005 euroa/asukas.

Vuonna 2017 lainamäärä on noussut n. 63 miljoonasta eurosta 89 miljoonaan euroon. Vuosittaista menokasvua 1 % on viimeisinä vuosina pystytty selvästi hillitsemään. Vuonna 2019 menokasvu oli - 2 %.

Erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon menot kasvoivat 2018-2020 2 %. Kunnan sotekulujen vertailtavuutta vaikeuttaa se, kun Keusotelle siirtyi palvelujen järjestämisvastuu 2018 ja tuotantovastuu 2019. Lisäksi toimintavuonna 2020 pandemiakustannukset muuttivat tilannetta. Kustannusten nousuvauhti viimeisen kahden vuoden aikana on ollut kunnan kantokykyyn nähden suurta.

Vaikka huoltosuhde on kunnassa nyt maakunnallista ja valtakunnallista tasoa matalampi, se tulee

jatkossa kasvamaan, sillä väestörakenne vanhenee valtakunnallisestikin. Ikärakenteen muutos tulee lisäämään hoito- ja hoivapalvelujen tarvetta ja siten kasvattamaan kuntatalouden menopaineita myös Mäntsälässä.

Myös sote-uudistuksen sisällön ja toteuttamisen epävarmuus vaikeuttaa kuntien

toiminnan ja talouden pitkjänteistä suunnittelua. Talouden tasapainotilan ylläpitäminen vaatii tulevaisuudessakin pitkjänteistä ja kokonaisvaltaista talouden suunnittelua ja suunnitelmien määrätietoista toteuttamista.

On vaikea ennustaa, millaiset koronaviruksen vaikutukset ovat kokonaisuudessaan pidemmällä aikavälillä julkisessa taloudessa. Koronapandemian välittömät vaikutukset kuntatalouteen näkyvät kuntien terveydenhuollon lisääntyneinä kustannuksina. Kriisin aiheuttaman välilliset palvelutarpeen kasvusta ja esimerkiksi hoitajien purkamisesta aiheutuvat kustannuskasvut tulevat esiin pidemmällä ajanjaksolla. Tätä hyvinvointikertomusta kirjoittaessa oli vielä auki, toteutuuko valtakunnallinen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus vuoden 2023 alusta. Toteutuessaan se muuttaa merkittävästi kunnan veropohjaa

Näyttää siltä, että koronakriisin aiheuttama taloudellinen isku kunnissa kohdistuu vuoteen 2021 vaikuttaen jopa useaan seuraavaankin vuoteen kunnallisveron ja yhteisöveron heikompana tuotona.

2.3 Työllisyys

Nuorisotyöttömyyden vähentämisen tavoitteeseen ei ole päästy. Vuonna 2017 on ollut alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita 58 hlöä, kun se vuonna 2020 on ollut 88 hlöä syyskuun luvuilla mitattuna.

Nuorisotyöttömyyden määrän vähenemiseen on vuonna 2020 lähdetty kehittämään palveluverkoston yhteistyössä kunnan nuorisopalveluiden, Ohjaamo-toiminnan, Keusoten ja oppilaitosten kanssa, sekä haettu hankerahoitusta nuorille tarjottavien palveluiden kehittämiseksi. Kunta on myös lisännyt nuorille tarjottavia työllistymismahdollisuuksia sekä tukenut nuorten kesätöitä myöntämälle työnantajille nuorten työllistämiseksi kesätyöseteleitä.

Vuoden 2020 kunnan työttömyysprosentti oli 7,0 %, kun se vuoden 2017 alussa oli 8,2 %. Työttömyys oli kuitenkin selvästi alhaisempaa kuin keskimäärin Uudellamaalla. Vuonna 2020 aikana työttömyys oli alimmillaan 5,1 %, mikä haastoi jo yritysten työvoiman saatavuutta.

Koronapandemia vaikutti työttömyystilanteeseen niin, että työttömien työnhakijoiden määrä lisääntyi ja työttömyysaste kasvoi kaikissa kunnissa. Työttömien ja lomautettujen määrä oli suurimmillaan toukokuussa, mutta laski huomattavasti syyskuulle 2020 saakka (TEM). Uudenmaan ELY:n mukaan vuoden 2020 syyskuuhun mennessä työttömien työnhakijoiden määrä oli lisääntynyt Mäntsälässä syyskuusta 2019 2,7 prosenttiyksikköä, mikä merkitsee yhteensä 270 henkilöä.

Kunta on panostanut aktiivisesti vuosina 2019–2020 kunnan työllisyyspalveluiden toimintojen kehittämiseen ja tarjottavien palveluiden laatuun ja määrään. Työllisyyspalveluihin on perustettu kolme toimea ja palveluita on lähdetty kehittämään pohjautuen kuntalaisten yksilöllisten työllistymispolkujen pitkäkestoisiiin suunnitelmiin, työhönvalmennukseen ja kouluttautumiseen sekä kunnan eettiseen vastuunkantoon työttömyyden hoidossa.

Kunnan työllisyyspalvelut on ohjannut aktiivisesti työttömiä lakisääteisiin työttömien terveystarkastuksiin. Vuosina 2017–2018 Mustijoen perusturva osti ostopalveluna Orton liveltä lääkäripalvelut työttömien terveystarkastusten tukemiseksi. Palvelusta saatiin hyvää palautetta ja sitä on vuonna 2020 lähdetty mallintamaan myös Kuntayhtymä Keusoten toteutukseen.

2.4 Elinympäristö

Valtaosa kunnan asukkaista asuu kahdessa taajamassa, Kirkonkylässä ja Hyökännummella sekä keskeisissä kyläkeskuksissa. Kunnan keskustaajamasta on tarkoitus kehittää yhtenäinen ja elävä alue, jossa asunnot, palvelut ja virkistysalueet sijaitsevat lähekkäin. Tiivis rakenne mahdollistaa infrastruktuurin tehokkaan käytön ja edistää kestäviä asumis- ja liikkumismuotoja.

Kyläalueilla alueella väestömäärä pysynee lähivuosina entisellä tasolla.

Uudisasuntotuotanto kohdentuu vuosina 2021–2024 erityisesti keskustaan sekä yleiskaavan valmistamisen sekä markkinoinnin vahvistamisen myötä myös kylien kasvua pyritään tukemaan.

Pääosa liikenneväyläinvestoinneista kohdistuu uusien asemakaava-alueiden liikenneväylien rakentamiseen. Lähivuosina kunnan joukkoliikenne tullaan järjestämään linja-autoilla ja junalla. Raideliikenteen palvelutaso pyritään varmistamaan vähintään nykytasoisena. Koronapandemia vaikuttaa ainakin lähiaikojen joukkoliikennetarjontaan.

2.5 Ilmastokriisi hyvinvointiuhkana

Ilmastonmuutos uhkaa hyvinvointia ja voimistaa nykyisiä terveysriskejä. Jos luonto horjuu, horjuvat terveyden ohella myös muut ihmiselämän peruspilarit - ruoka, vesi ja ilma. Esimerkiksi helteestä aiheutuvat terveyshaitat, vesiepidemiat, eläinvälitteiset infektiosairaudet, liukastumistapaturmat ja rakennusten kosteusvauriot ovat jo lisääntyneet. Ilmastonmuutos ja siihen sopeutuminen on yksi keskeisimmistä syistä nuorten tulevaisuususkon horjumiseen. Toisaalta ilmastokriisi ja muutokset luonnon monimuotoisuudessa vaikuttavat ihmisten arvoihin ja asenteisiin ja sitä kautta ympäristötietoisuuteen ja käyttäytymiseen.

Hiilineutraalisuus edellyttää yhteistyötä kaupungin, asukkaiden, yritysten ja muiden toimijoiden kesken. Kasvihuonekaasujen vähentämiseen vaikuttavat mm. joukkoliikenteen ja jalankulun kulkutapaosuuksien kasvu niiden toimintaedellytyksiä parantamalla, lisärakentamisen sijoittuminen kehittyvien yhteyksien ja palveluiden lähettävälle, keskustan tiivistäminen, energiatehokkaampi rakentaminen sekä energiaratkaisujen ilmastoystävällisyys.

Maankäytön suunnittelussa ja rakentamisessa kiinnitetään erityistä huomiota mm. kunnan alueella olevien pohjavesivarojen turvaamiseen pohjavesialueilla. Keskeisiä tavoitteita on myös turvata paikalliset viheryhteydet koko kunnan alueella sekä edistää kestävästä liikkumisesta kävely- ja pyöräteiden kehittämisellä.

Mäntsälän kuntakonsernin tasolla on tehty useita hiilineutraalisuutta tukevia päätöksiä. Kunta on mm. siirtynyt ilmastoystävälliseen sähkөөn ja kiinteistöjen muuta energiatehokkuutta on kehitetty. Valtuustokaudelle ajoittui myös kunnan yhteiskäyttöautokokeilu, jonka jatkosta ja muodosta tulevaisuudessa päätetään erikseen. Lisäksi kestävä kehityksen hankintakriteerejä on otettu mukaan. Kunta ei ole vielä päättänyt HINKU-verkoston mukaan lähdistä. Nykyisessä hallitusohjelmassa ja jo päätetyissä linjauksissa kunnille on luotu velvoitteita mm. asumisen ja liikenteen päästövaatimuksissa. Tästä esimerkkinä on kuntien autokannan vähäpäästöisyys tietyn siirtymäajan jälkeen. Tulevalla valtuustokaudelle ilmastoasioihin ja kestäväan kehitykseen joudutaan ottamaan kantaa joka tasolla sekä kehityksestä raportoimaan.

2.6 Turvallinen elinympäristö

Terveellinen, turvallinen ja ympäristöarvot huomioon ottava asuinympäristö voidaan turvata maankäytön suunnittelulla, kaavoituksella ja rakennussuunnittelulla.

Turvallisuudella voidaan tarkoittaa myös vaarojen ja uhkien poissaoloa, kuin myös psykologista kokemusta niiden poissaolosta. Turvallisuus esiintyy ilmiönä kaikkialla, missä esiintyy jonkinlaista vaaraa.

Mäntsälässä on ollut 14 pahoinpitelyä enemmän vuonna 2020 kuin vuonna 2019, samoin huumausainerikokset ovat nousseet 36:sta 67:ään. Sama suuntaus on ollut rattijuopumusten osalta.

Turvallisuuden raportointi otetaan kattavammin mukaan kunnan tulevassa hyvinvointisuunnitelmassa. Poliisin raporttien lisäksi kuntalaiskyselyitä tullaan hyödyntämään jatkossa. Pandemian aikainen kunnan poikkihallinnollinen turvallisuusryhmä jatkaa laajempaan tiiminä jonka vetäjänä toimii uudelleen nimettävä kunnan turvallisuusvastaava.

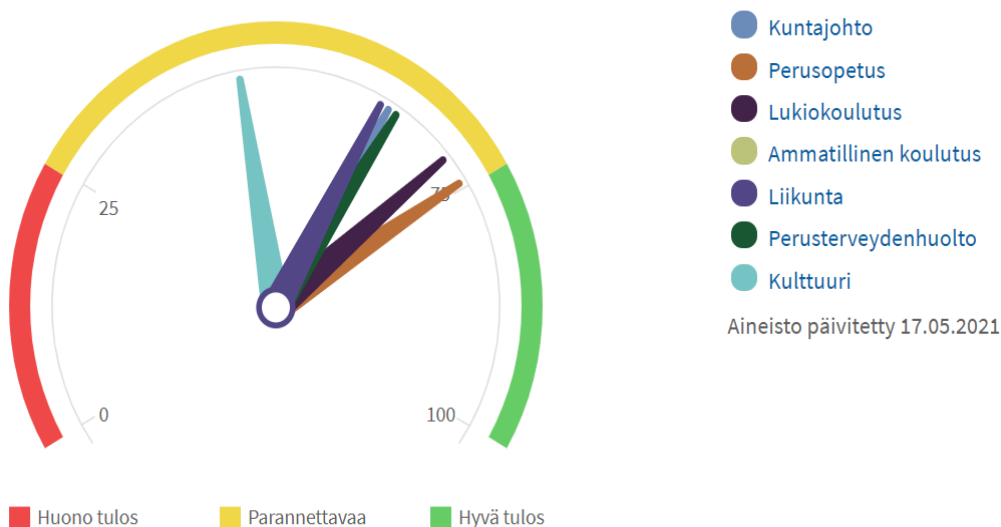
3. VÄESTÖN HYVINVOINTI JA SEN EDISTÄMINEN MÄNTSÄLÄSSÄ VUOSINA 2017-2020

Indikaattoreiden ja muun tiedon osoittama hyvinvointi

Väestön hyvinvointia kuvaavina mittareina on käytetty kouluterveyskyselyn vuoden 2017 ja 2019 tuloksia, Tea viisaria, Sotkanet ja PYLL-tutkimuksen tuloksia sekä kunnan omia ohjelmia. Esille on nostettu keskeisimpiä tuloksia peilaten kunnan oman hyvinvointisuunnitelman kolmeen pääteemaan: kaikenikäisten liikkumisen lisääminen, digiosaamisen lisääminen, sekä syrjäytymisen ennakointi ja osallisuuden vahvistamiseen liittyviä mittareita.

Terveyden edistämisen aktiivisuus Mäntsälässä vuonna 2020

Kaikki sektorit : Mantsala 2020

Pisteet	Mäntsälä	Koko maa
Kaikki sektorit	67	68
Kuntajohto	63	78
Perusopetus	74	66
Lukiokoulutus	71	66
Ammatillinen koulutus	..	63
Liikunta	62	72
Perusterveydenhuolto	64	63
Kulttuuri	46	59

<https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/tulokset?r=KUNTA505>

Mäntsälän terveydenedistämisen aktiivisuus on pysynyt samana vuoteen 2019 verrattuna kuntajohtamisen ja perusopetuksen osalta. Lukiokoulutuksen osalta tulos on hieman huonontunut vuoteen 2019 verrattuna, mutta tulos on edelleen parempi kokomaahan verrattuna. Perusterveydenhuollon osalta tulos on parempi kuin edellisenä vuonna. Kulttuurin ja liikunnan osalta tulokset koko maahan verrattuna ovat selvästi heikommät. Kaikki tiedossa olevien sektoreiden yhteenlasketut pisteet ovat Mäntsälässä lähes koko maan tasoa.

Kuntien kannustimet (Hyte-kerroin). Kannustimet hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Kuntien toiminnassa arvioidaan johtamista (9) indikaattoria, peruskoulutuksen (10) ja liikuntatoimen (10) tehtävien hoitamista kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Vuonna 2019 tehtiin kuntien valtionosuusjärjestelmän kehittämistarpeiden esiselvitys. Esiselvitystyön mukaan kuntakyselyssä hyvinvoinnin- ja terveyden edistämisen sisällyttämistä valtionosuusjärjestelmään piti perusteltuna yli 90 % vastanneista kunnista.

Hyvinvoinnin- ja terveydenedistämisen kertoimen (hyte kerroin) lähtökohtana on kunnan omalla toiminnallaan aikaansaama muutos. Vaikka väestön ikärakenne tai sairastavuus heikentäisi asukkaiden hyvinvoinnin tilaa yleisesti, muutos parempaan voidaan havaita ja palkita. https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Hytekeroin%20ja%20kuntien%20valtionosuus_29_8_2019.pdf.

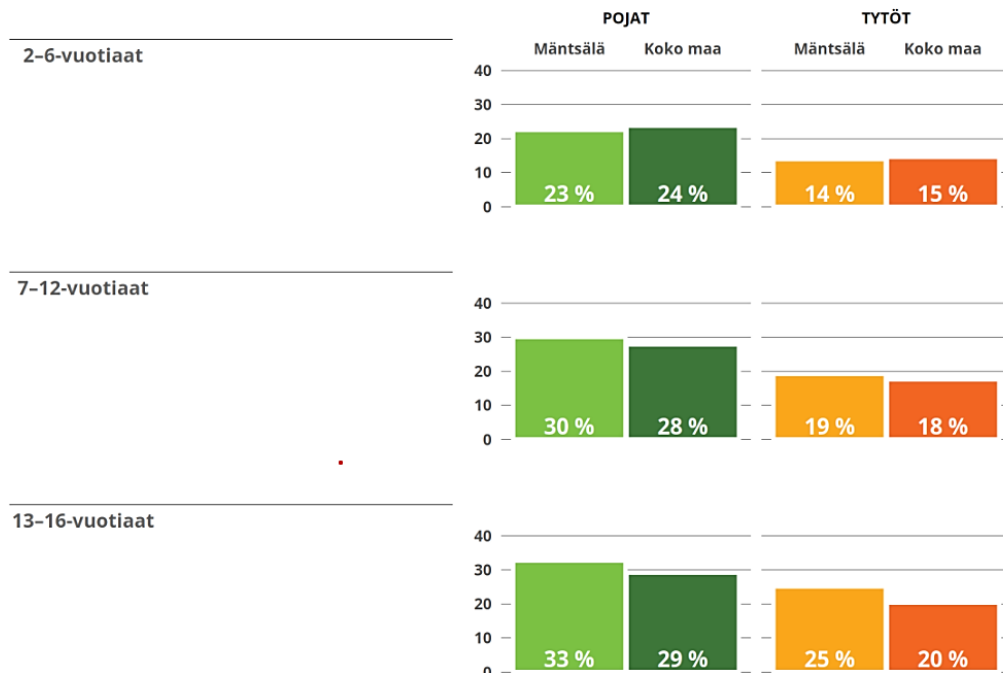
3.1 Lapset ja lapsiperheet

Suurin osa 90 % pikkulasten vanhemmista voi hyvin; THL:n (2019) Joka kolmas vanhemmista tunsikin kuitenkin laiminlyövänsä kotiasioita työn vuoksi, joka viidennellä oli ollut masennusoireilua ja joka seitsemännellä taloudellista niukkuutta. Vanhemmille, jotka asuivat lapsen kanssa perheen ainoina aikuisina, oli kasautunut useammin jaksamisen haasteita.

Lastenneuvolan terveydenhoitajien mukaan kaksi kolmasosaa perheistä tarvitsi lisätukea, yleisimmin vanhempien jaksamisen ja lapsen ikätasoisien kehityksen vuoksi.

Ylipainon yleisyys ja sen kehitys

Tilanne 2019, ylipainoisia % ikäluokasta

Lasten ylipaino ja sen ennaltaehkäiseminen ajankohtaista, sillä lapsiväestön painoindeksijakauma on leventynyt; laihojen osuus on pysynyt ennallaan, mutta ylipainoisia ja lihavia on enemmän. Lihavuuden ennuste on verrattain huono. Tutkimusten mukaan ylipaino ja lihavuus lisäävät sairauksien riskiä ja heikentävät elämänlaatua. Mitä varhaisemmassa vaiheessa pystytään lapsen paino vakiinnuttamaan, niin terveys on yhtä hyvä aikuisiässä kuin koko ikänsä normaalipainoisilla. (Lihavuuden yleisyys. Terveyskylä 2020).

Mäntsälässä pojilla on ylipainoa lähes kaikissa ikäryhmissä verrattuna koko Suomen vastaavan ikäisiin poikiin. ([FinLapset-kyselytutkimuksen tulokset - THL](#)).

Kouluterveyskyselyn 2017-2019 tuloksista muutamia nostoja

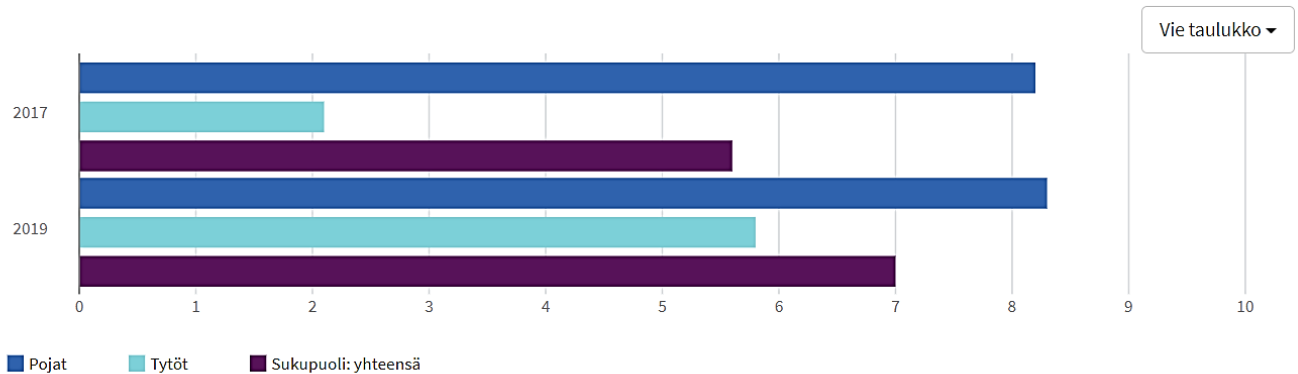
Terveydentila: Terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi kokevien määrä on lisääntynyt 8.lk ja 9. lk. luokkalaisten keskuudessa sekä tyttöjen että poikien kohdalla vertailujakson aikana.

Koulukiusaaminen: Koulukiusaamista esiintyy edelleen Mäntsälän kouluissa. THL:n tekemän kouluterveyskyselyn 2019 mukaan koulukiusaaminen on lisääntynyt vuoden 2017 kyselyn tuloksiin verrattuna, varsinkin tyttöjen osalta kaikilla kouluasteilla. Perinteisen (syrjiminen, fyysinen/henkinen) kiusaamisen lisäksi, kiusaamista tapahtuu yhä enempi sosiaalisessa mediassa.

Indikaattori: Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), joita on kiusattu koulussa vähintään kerran viikossa lukukauden aikana. Koulukiusaaminen on koulussa tai muussa oppilaitoksessa tapahtuvaa henkistä tai fyysistä väkivaltaa. Se on tarkoituksellista, suunnitelmallista ja toista vahingoittavaa. Koulukiusaaminen voi olla yksilöiden välistä tai yhteisöllistä. Useimmiten kiusaaminen kohdistuu yhteen oppilaaseen. Periaatteessa kuka tahansa lapsi tai nuori voi joutua kiusatuksi koulussa. Lapsen ja nuoren riskiä joutua kiusatuksi lisäävät ulkoisen olemuksen piirteistä esimerkiksi poikkeava ruumiinrakenne, kuten huomattava ylipaino tai alipaino, ja motorinen kömpelyys ja temperamenttipiirteistä arkuus, vähäinen seurallisuus tai impulsiivisuus.

Mäntsälä, Perusopetus 8. ja 9. lk

Aamupala ja lounas: Vertailujakson aikana aamupalan syömättömyys on lisääntynyt. Huolestuttavaksi tilanteeksi tekee se, että lähes 40 % jättää myös koululounaan väliin.

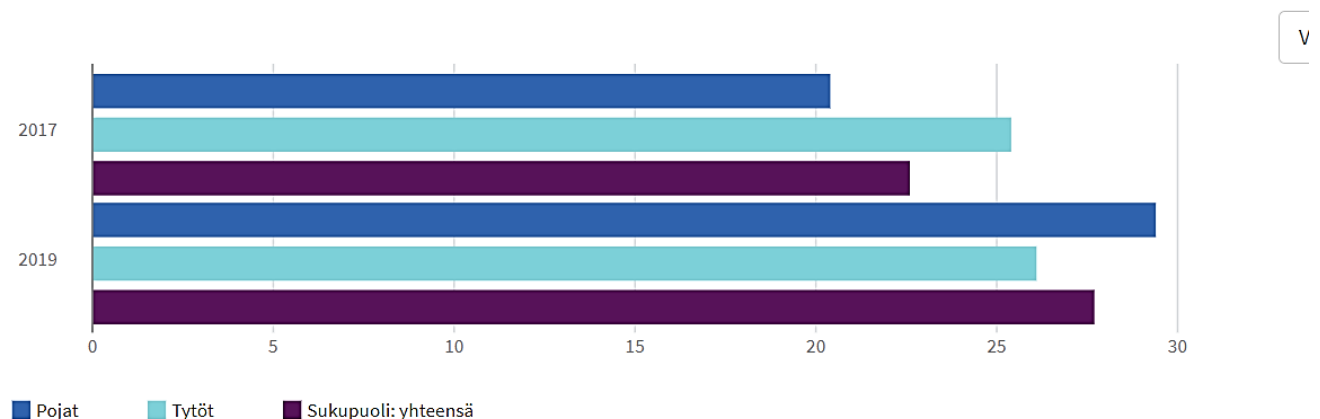
Kirjoittaminen: 8. ja 9. lk. Pojista lähes kolmannes kokee vaikeuksia kirjoittamista vaativissa tehtävissä, tytöistä vastaavasti reilulle neljännekselle kirjoittamista vaativat tehtävät ovat vaikeita.

Tutkimuksen mukaan vastaavanlaisia vaikeuksia on myös lukemista ja laskemista vaativissa tehtävissä. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset#alueittain>

Indikaattori: Vaikeuksia kirjoittamista vaativissa tehtävissä, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), joilla on melko tai erittäin paljon vaikeuksia kirjoittamista vaativien tehtävien tekemisessä.

Mäntsälä, Perusopetus 8. ja 9. lk

Liikunta: Myönteinen kehitys näkyy vähintään tunnin päivässä liikkuvien kohdalla. Pojilla liikkuminen on lisääntynyt huomattavasti, lähes 15 %, vastaava luku tytöillä on noin 4 %.

Päihteet: Viikoittainen alkoholin käyttö on vähentynyt niin tyttöjen kuin poikienkin osalta. Vuonna 2017 kyselyyn vastanneista pojista 11 % käytti viikoittain alkoholia vastaava luku vuonna 2019 oli 8,2 %. Tyttöjen kohdalla alkoholin viikoittainen käyttö oli laskenut 9 %:sta 3,8 %:iin.

Suhtautuminen ikäisillään kannabiksen polttamiseen on muuttunut kielteisemmäksi. Kouluterveyskyselyn mukaan samansuuntaisia lukuja on myös tupakoinnin ja nuuskaamisen hyväksymisessä.

Osallisuus: Osallisuudentunteen väheneminen on lisääntynyt tarkastelujakson aikana.

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/-/kuntakohtaiset-kouluterveyskyselyn-tulokset-ovat-saatavissa>

3.2 Nuoret ja nuoret aikuiset

Opinto- ohjauksen kautta kaikille peruskoulun päättäneille katsotaan jatkokoulutusvaihtoehdot ja paikat. Peruskoulun päättötodistuksen saa lähes 100 % peruskoulun päättäneistä.

Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17–24-vuotiaiden osuus on pysynyt samana vuosina 2017–2018 (8.6 %), ollen jonkin verran korkeampi kuin koko maan vertailuluku. (<https://sotkanet.fi>). Vastaava luku vuonna 2020 oli 8.1 % (7.4 %). [Selvitimme kaikkien Manner-Suomen kuntien nykykunnan ja tulevaisuuden näkymät – katso kotikuntasi tilanne Ylen Kuntatutkasta | Yle Uutiset | yle.fi](#)

Kouluterveyskyselyn 2017-2019 tuloksia lukio 1. ja 2. vuosi

Oppimisvaikeudet: Opiskeluun liittyvät vaikeudet jatkuvat myös toisen asteen opiskelussa. Tytöistä, joka viides kokee vaikeuksia lukemista vaativissa tehtävissä, vaikeudet ovat lisääntyneet 10 %: lla vuoden 2017 tehtyyn kyselyyn verrattuna. Pojat pärjäävät vähän paremmin, kuitenkin yli 16 %:lla on vaikeuksia lukemista vaativissa tehtävissä.

Sama suuntaus näkyy kirjoittamista ja laskemista vaativissa tehtävissä. Tyttöjen oppimisvaikeudet ovat lisääntyneet poikia enemmän.

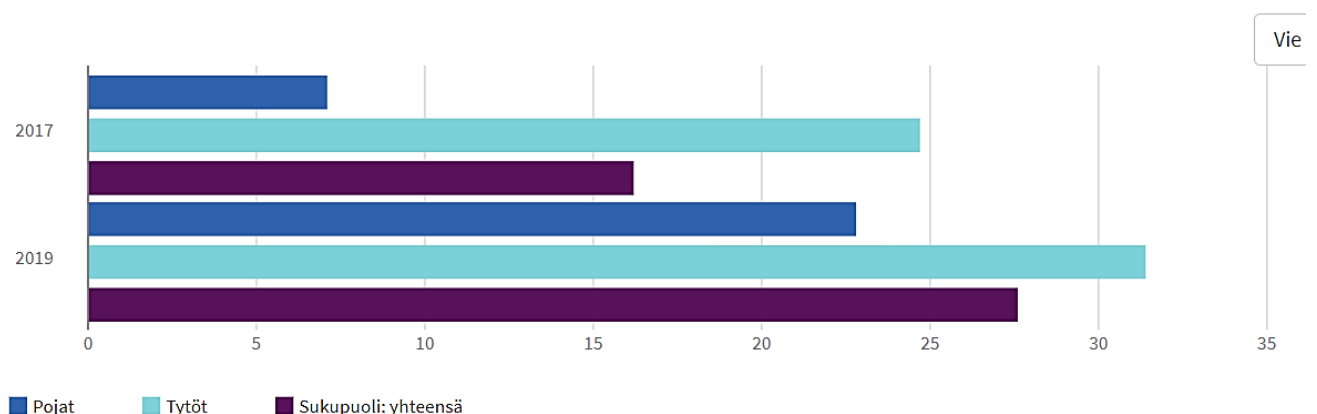
Mäntsälän lukiolaiset hallitsevat käytettävissä olevat laitteet huomattavasti paremmin kuin muualla Uudenmaan lukioissa. (<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-japerheet/tutkimustuloksia/kaikki-tulokset>).

Nettiriippuvuus: Poikien nettiriippuvuus on lisääntynyt ja heistä enempi kuin viidennes on yrittänyt vähentää netissä olemista onnistumatta siinä. Tytöistä, joka kolmas on epäonnistunut yrityksestään vähentää netissä olemista.

Indikaattori: Yrittänyt usein viettää vähemmän aikaa netissä, mutta ei ole onnistunut, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka ovat yrittäneet usein viettää vähemmän aikaa netissä, mutta eivät ole onnistuneet.

Mäntsälä, Lukio 1. ja 2. vuosi

Vie

35

Päihteet: Lukion poikien sekä tyttöjen kannabiskokeilut ovat lisääntyneet samoin myönteinen suhtautuminen huumeisiin. Peruskoulussa suuntaus oli kielteisempi.

Vuoteen 2017 verrattuna lukion tyttöjen alkoholin käyttö on lisääntynyt poikia enemmän.

Nuuskan käyttö on vähentynyt poikien keskuudessa yli 10 %:lla, tytöistä 3,5 % kertoo käyttävänsä nuuskaa päivittäin. Terveydentilan keskinkertaiseksi tai huonoksi kokevien määrä on vähentynyt poikien osalta. Tyttöjen kohdalta terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi kokevien määrä on lisääntynyt jonkin verran.

Aamupala ja lounas: Lukio koulutuksessa olevien nuorten päivittäinen aamupalan syönti on parantunut vuoden 2017 tuloksiin verrattuna, edelleen aamupalan jättää syömättä yli kolmannes. Päivittäinen koululounas maistuu paremmin kuin vuoden 2017 kyselyssä, nyt koululounas jää väliin viidenneksellä. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-japerheet/tutkimustuloksia/kaikki-tulokset>).

Kouluterveyskyselyn 2017–2019 tuloksia ammattioppilaitoksessa opiskelevat.

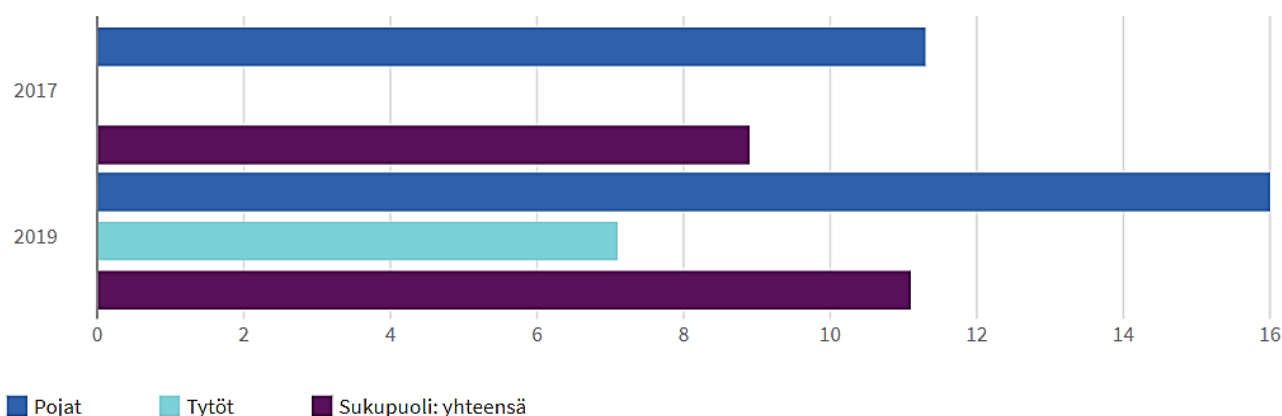
Päihteet: Päivittäinen tupakointi on vähentynyt jonkin verran sekä tyttöjen että poikien keskuudessa.

Poikien päivittäinen nuuskan käyttö on lisääntynyt tutkimusvälin aikana 5 %:lla, vuonna 2019 kyselyn mukaan 16 % pojista käyttää nuuskaa. Tytöistä 7 % käyttää nuuskaa päivittäin.

Indikaattori: Nuuskaa päivittäin, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka käyttävät nuuskaa päivittäin.

Mäntsälä, Ammatillinen oppilaitos

Aamupala: Aamupalan jättää päivittäin väliin lähes puolet pojista, ja tytöistä 65,4 % ei syö päivittäin aamiaista.

Nettiriippuvuus on lisääntynyt niin poikien kuin tyttöjen osalta. Molemmista ryhmistä reilu viidesosa on yrittänyt vähentää netisää oloaika onnistumatta siinä.

Mielenterveys: Toisen asteen ammatillisen opetuksen kuraattori- ja psykologipalvelujen tarve on kasvanut. Kunnalla on tarve kehittää paikkakunnalla toimivan Keudan (Ammatillisen koulutuskunta-yhtymä) kanssa yhteistyötä muun muassa harjoittelijavaihdon sekä työssäoppimisen alueilla. Oppilaitoksen säilyminen paikkakunnalla ja sen vetovoima on kunnalle tärkeää.

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/-/kuntakohtaiset-kouluterveyskyselyn-tulokset-ovat-saatavissa>.

3.3 Työikäiset

Kuolleisuutta pidetään yhtenä luotettavimmista väestön terveydentilan osoittimista etenkin kansainvälisissä vertailuissa. PYLL-indeksissä painottuvat erityisesti sellaiset terveyden ja hyvinvoinnin ongelmat, jotka lisäävät kuoleman riskiä nuoremmassa ikäryhmissä. Mitä korkeampi alueen PYLL-indeksin lukema on, sitä enemmän ja sitä nuorempina kuolemia tapahtuu kyseisellä alueella.

Ennen aikaisesti menetetyt elinvuodet

	2018	2019	2020
Mäntsälä	5544	6268	5832
Koko maa	5862	5771	5728

Kuva: Mäntsälän tilanne 2018-2020

Mäntsälän työikäisten tilanne vuoden 2018 PYLL- indeksi (Potential Years of Life Lost analyysi eli ennen aikaisesti menetettyjen elinvuosien indeksi) mukaan oli selvästi parempi kuin koko Suomessa. Mäntsälässä tapahtui vuonna 2019 merkittävä nousu, viime vuonna tilanne taas tasaantunut ollen melko lähellä koko maan keskiarvoa. Joiltakin osin Mäntsälän hyvä kehitys on pysähtynyt. Muun muassa naisten tyyppin kaksi diabetes on lisääntynyt, kuitenkin ollen edelleen matala koko Suomeen verrattuna. Koko maassa PYLL- indeksi on ollut seuranta vuosina laskusuuntainen.

Diabetesta esiintyy Mäntsälässä muuta maata vähemmän, mielenterveysongelmien ja tuki- ja liikuntaelinsairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle jäävien määrä on myös vähäisempää koko maahan verrattuna samoin vakavasti päihdeongelmaisia.

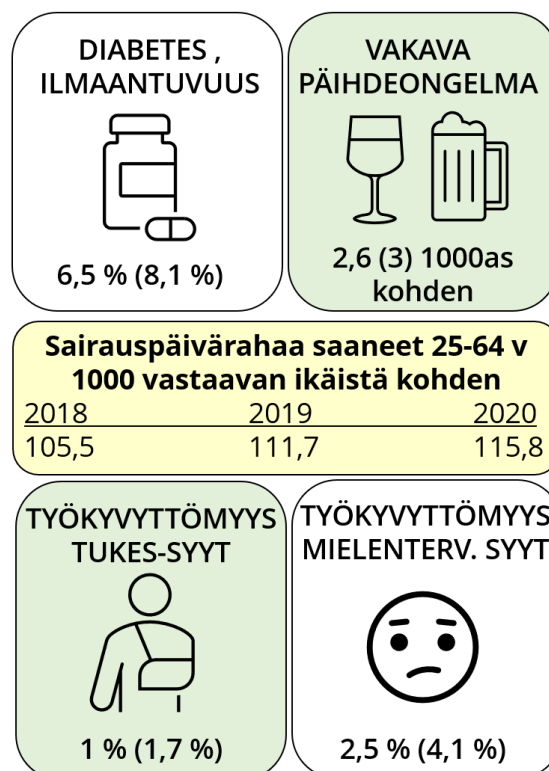
Ylipainoisten määrä on kasvanut Kelan sairastuvuusindeksillä mitattuna, mäntsäläläisten terveydentila on 96,6, luku on hieman noussut, mutta edelleen parempi kuin valtakunnallisesti keskimäärin, joka luku on 100.

Sairauspäivärahaa saavien 25–64 v määrä on noussut kahdessa vuodessa reilut 10 %

Indikaattori ilmaisee lähinnä pitkittynyttä työkyvyn alenemista, ja muuttuja toimii kohtalaisen hyvin myös tulevan työkyvyttömyyden ennakoitimuuttujana.

Kun tarkastellaan työikäisten hyvinvointia mielenterveyden ja käyttäytymishäiriöiden sekä työkyvyttömyyseläkettä saavien mukaan (vastaavan ikäisestä 25–64-

TERVEYSHAASTEET

Suluissa koko maan tilanne

vuotiaasta väestöstä) Mäntsälässä voidaan paremmin koko Suomeen verrattuna.

Perusterveydenhuollon avokäyntejä on 50–64 v vuotiailla jonkin verran enemmän verrattuna koko maahan. Päihdehuollon laitoksissa olevia 24–64-vuotiaita on Mäntsälässä muuta maata huomattavasti vähemmän

(<https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator>).

3.4 Ikäihmiset

Ikäpoliittisena sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tavoitteena on, että mahdollisimman moni ikäihminen saa elää ja asua laadukkaasti haluamassaan paikassa. Mäntsälän yli 75-vuotiaista 91,8 % asuu omassa kodissa. Kotona asuvien määrä on vähän noussut, vuonna 2018 kotona asui 90,4 % yli 75-vuotiaista. Yli 75 vuotiaista omaishoidontuen piiriin kuuluu 2,0 %, kun vastaava luku koko maassa on 4,6 %.

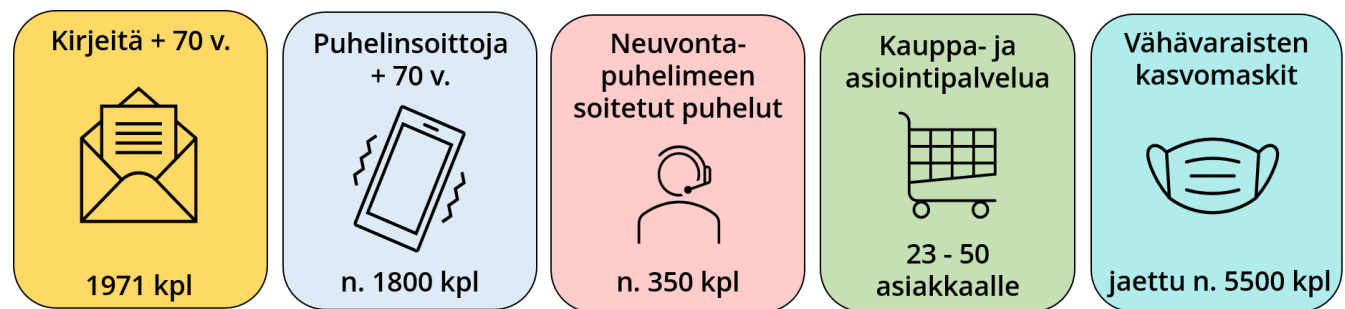
Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä ovat vähentyneet vertailu ajanjakson aikana 0,9 %:sta 0,5 %. Lonkkamurtumat ovat merkittävä elämänlatua heikentävä tekijä ja taloudellisesti kallista. Yksi ehkäisty lonkkamurtuma tuo 30 000 euron säästöä.

Ikäpoliittisena sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tavoitteena on, että mahdollisimman moni ikäihminen saa elää ja asua laadukkaasti haluamassaan paikassa. Ikäihmisten hyvinvointia edistävän toiminnan kehittäminen tulee pohjautua kunnan strategiaan, hyvinvointisuunnitelmaan ja ikäihmisten tarpeet huomioivaan asuntopolitiikkaan.

Keusotessa on valmisteilla Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma, joka liitetään osaksi alueellista hyvinvointisuunnitelmaa. Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma korvaa Ikäpoliittisen ohjelman.

Mäntsälässä vuonna 2016 aloitettuja hyvinvointitapaamisia 75 vuotta täyttävien, ei palvelujen tai omaishoidon tuen piirissä olevien luokse, ei jatkettu maaliskuun 2018 jälkeen. Tämä tapahtui palvelutoiminnan vastuun siirtyessä Sote-kuntayhtymälle. Edelleenkin näitä ehkäiseviä käyntejä ei toteuteta ja tilanne jatkoon kannalta on auki.

Viime vuoden maaliskuussa alkanut korona pandemia laitto miettimään uusia toimintatapoja varsinkin ikäihmisten kohdalla. Yli 70-vuotiaat olivat suurin riskiryhmä ja heidät kehoitettiin välttämään liikkumista kodin ulkopuolelle.

Koronapandemiaan liittyviä tukitoimia kunnassa.

Kunnasta oltiin yhteydessä riskiryhmäläisiin kirjeitse ja puhelinsoitoilla. Pääsääntöisesti ikäihmiset pärjäsivät hyvin. Kuntaan avattiin koronaneuvontapuhelin ja aloitettiin riskiryhmäläisille maksuton kauppa- ja asiointipalvelu. Kauppa- asiointipalvelu jatkuu 31.5.2021 asti.

Yhteistyön merkitys kasvoi, että saatiin järjestettyä mahdollisimman hyvin poikkeusolojen palvelut. Tärkeät yhteistyökumppanit olivat myös Mäntsälän LC sekä mm. Kotoapteekki, Mäntsälän ykkösapteekki ja City Market.

Keskeiset yhteistyökumppanit koronakriisin aikana.

4. HYVINVOINNIN EDISTÄMISEKSI TEHTYJÄ TOIMENPITEITÄ

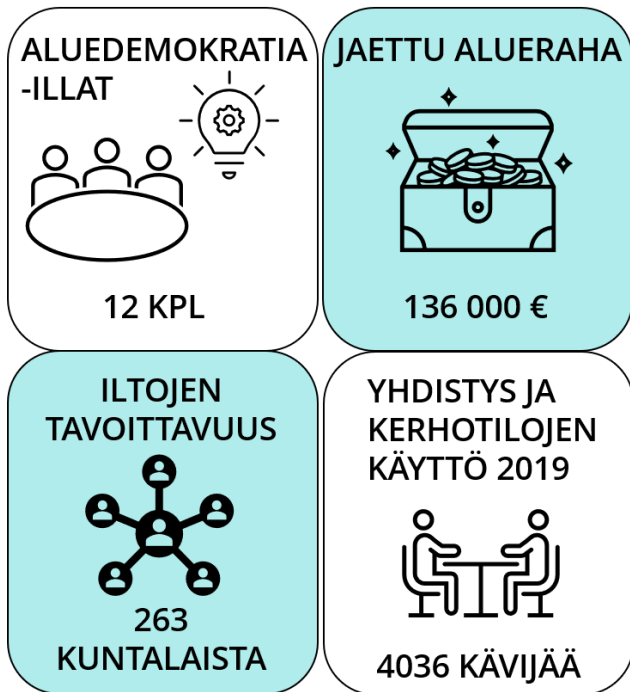
Osallisuuden vahvistaminen

Mäntsälässä osallisuuden kehittämisen keskeisimmiksi teemoiksi on noussut kuntalaisten, yhteisöjen ja yhdistysten aktivoiminen, viestinnän tehostaminen, osallisuuden houkuttelevuuden lisääminen, yhteistyö kuntalaisten ja kunnanpäättäjien välillä, investointisuunnittelu ja osallistava budjetointi sekä passiivisten kuntalaisten tavoittaminen. (Alueellisen päätöksenteon kehittämishanke, Mäntsälän kunta ja Laurea ammattikorkeakoulu 2018). Aluedemokratiaan oli vuonna 2019 varattu talousarviossa 150 000 € käytettäväksi kuntalaisten osallisuuden sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen tähtääviin hankkeisiin. Rahat ohjattiin suoraan alueille tai kohteisiin.

Kunta järjesti vuosina 2018 ja 2019 viidessä Mäntsälän kylässä aluedemokratia iltoja, jossa kuntalaisilla oli mahdollisuus vaikuttaa aluerahan käyttöön. Vuoden 2020 alussa ehdittiin pitää kaksi kuntalaistapaamista, ennen kuin korona pandemian aiheuttamat rajoitukset estivät tapaamisten järjestämisen. Yksittäisten tapahtumien järjestämisen lisäksi on tärkeää kehittää ns. jatkuvia malleja kuntalaisten osallisuuden vahvistamiseen.

Tuettavia kohteita on kartoitettu kolmella kuntalaiskyselyllä ja viidellä kevään 2019 aikana toteutetulla asukasillalla. Asukasilloihin osallistui kaikkiaan 79 kuntalaista ja nettikyselyihin saatiin yhteensä 265 ehdotusta. Talousarvioon varatusta summasta tuettiin yhteensä 26 hanketta ja käytetty kokonaissumma oli 136 000 euroa.

OSALLISUUSTOIMIA 2018-2020

Kunnan strategiassa on tavoitteena saada kouluista kylien tapahtumakeskuksia; tähän pyritään mm. tilojen ilmaiskäytön ja kunnan avustusjärjestelmän uudistamisella. Kunta on tarjonnut ilmaista yhdistys- ja kerhotilaa keskustassa, ns. Treffi-koontumispaikassa. Vuoden 2019 aikana kävijöitä oli, tilaa käyttäneitä yhdistyksiä oli 106 ja eri yhdistysten/toimijoiden käyntikertoja oli 328. Treffin käyttäjämäärät olivat hyvin samanlaisia edellisiin vuosiin verrattuna. Treffitilojen käyttö loppui 2019 vuoden lopussa, kun kunta ei tukenut enää vuokran maksussa.

Eri yhdistykset ja toimijat ovat käyttäneet vuosikymmenet Kotokartanossa olevaa juhlasalia erilaisten juhlien ja kuukausitapaamisten/tilaisuuksien kokoontumispaikkana. Keusoten otettua tilat omaan käyttöön, tämän tilan käyttömahdollisuus loppui syksyn 2019 jälkeen.

Uusia yhdistyksille ja seuroille maksuttomia kokoontumistiloja on Kulttuuri Meijerillä, linja- autoaseman yläkerrassa samoin kunnantalolla mm. edustustilat.

Nuorten vaikuttamismahdollisuuksia lisättiin nuorisovaltuuston ja koulujen oppilaskuntien yhteistyöllä ja nuorten kuulemistilaisuuksilla. Nuorisovaltuustolla on edustajat kuntien lautakunnissa, jolla pyritään tiedonvälittämisen tehostamiseen sekä lisäämään nuorten kokemusta myös demokratiaosallisuudesta.

Asuminen

Mäntsälän Kodit Oy on tarjonnut asukkaille asumis- ja talousneuvontaa Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) osittain avustamana. Asumisneuvonnalla on ratkaistu asumisen ongelmia sekä opastettu asumiseen liittyvissä asioissa, jolloin asuminen on ollut mahdollista. Lisäksi yhtiö on tarjonnut asukkaille myös talousneuvontaa.

Tämän valtuustokauden aikana valmistui ikäihmisille suunnattu 84 asunnon esteetön, kohtuuhintainen Hirvitalo. Hirvitalon poikkeava tavallisesta vuokratilasta sillä, että talon yhteyteen on rakennettu ravintola ja ruokasali, joka lisää asukkaiden yhteisöllisyyttä.

Liikunnalla on merkittävä osuus kokonaishyvintöintiin

Kunnan liikuntapalvelut kannustavat vähän liikkuvia nuoria ja muitakin kuntalaisia liikunnan pariin tarjoamalla elämäntapa - ja liikuntaneuvontaa ja matalankynnyksen liikuntapalveluja.

Kaikenikäisten liikkumisen lisääminen

Liikuntapaikkakartoituksen pohjalta on tarkoitus yhdessä teknisen palvelukeskuksen kanssa kehittää työkalu liikuntapaikkojen ylläpitoon, peruskunnostukseen ja rakentamiseen suunnitteluun. Kaiken kaikkiaan perusliikuntapaikkoja (pallokenttiä, hiihtolatuja, luistelukenttiä, uimarantoja ja liikuntasaleja) löytyy kattavasti lähes kaikilta kyliltä keskuksen lisäksi.

Vuonna 2019 hankittiin ensimmäisen kerran 20 yhteiskäyttöpyörää asiakkaiden käyttöön kesäajaksi. Käyttökokemukset/kerrat olivat sen verran kannustavia, että pyörien käyttömahdollisuutta jatketaan.

Koulujen liikuntasaleihin ja monitoimitalon liikuntatiloihin on jaettu harjoitusvuoroja seurojen, yhdistysten ja yksityisille/perheliikkujuille. Riihenmäen koulun liikuntahallin valmistuminen lisäsi merkittävästi harjoitusvuorojen määrää. Liikuntapaikkakartoitus valmistui syksyllä 2020. Selvityksen mukaan kunnassa on 93 sisä- ja ulkoliikuntapaikkaa.

Kuntalaiset ovat löytäneet hyvin liikuntapalveluiden ohjaajien tarjoamat uudet, erilaiset ohjatut palvelut. Kuntosaliharjoittelu tutuksi, erilaiset ulko- ja puistojumppat, kuntoporrastreenit vesiliikuntaryhmät sekä liikunta ja elämäntapaneuvonnan, In-

body mittauksineen. Korona kuitenkin keskeytti ryhmämuotoisen toiminnan keväällä.

Ryhmätoimintoja korvaamaan ryhdyttiin lisäämään sosiaaliseen mediaan liikuntavinkkejä kuvina ja videoina lähes päivittäin. Myös postin tai sähköpostin välityksellä lähetettiin kotivoimisteluohjelmia.

Oman uimahallin puuttumisen vuoksi, iltauinnit Rajamäelle ovat jatkuneet.

Pyöräily tapahtumia ja aktiivisen liikkumisen kampanjoita on järjestetty viimeisen neljän vuoden aikana.

Liikunta 2019

Elämäntapa- ja liikuntaneuvontaa

88h/vuodessa

Ikäihmisten päiväinnit

1341 osallistujaa

Koululaiskilpailujen osallistujat

1082 oppilasta

Lihaskunto- ja tasapainoryhmä

50 osallistujaa/v

Liikunta 2018-2020

Liikuntapaikkakartoitus 2020

93 liikuntapaikkaa

Liikuntakysely kuntalaisille 2019

257 vastausta

Harjoitusvuoroja kunnan eri tiloissa

586h/vko

Iltauinnit Rajamäelle

700 osallistujaa/v

Lasten liikunnan lisääminen

Viimeisen neljän vuoden aikana on aloitettu liikunnanohjaajien toimesta pienten lasten perheille ja lapsille suunnatut liikuntatuokiot päiväkodeilla, Hulivili-ryhmä ja Liikuntaklubi 3.-6 luokkalaisille. Alakouluikäisille suunnatut Kyläkoulu liikkarit ja Rantahulinat ovat jatkuneet pidemmän aikaa.

Nuorten liikunnan lisääminen

Liikunta-avustusta hakeneiden seurojen jäsenistä alle 18-vuotiaita on n. 2500 lasta ja nuorta. Nyt koronan aikana seuroista tulleet viestit enteilevät sitä, että tuo määrä on vähenemässä ja osassa seuroista on herännyt huoli. Harrastusstipendejä jaettiin vuonna 2020 13 kpl.

Vapaa-aikapalvelut on jakanut harrastestipendejä vähävaraisille lapsille ja nuorille harrastustakuun toteutumiseksi vuodesta 2018 alkaen nyt yhteensä 39 kpl. Erityisnuorten- ja aikuisten sählykerhon osallistumiskertoja vuonna 2020 oli 116 kertaa.

Työikäisten liikunnan lisääminen

Päihde- ja mielenterveyskuntoutujien kuntokuntoliikunta ryhmät ja uusien liikkujien liikkujaksi kursit oon aloitettu tämän tarkastelu jakson aikana.

Ikäihmisten liikunnan lisääminen

Ikäihmisille tarjottiin vesijumpparyhmiä, voimaa ja tasapainoa -ryhmiä, tuolijumppaa, senioripuiston ulkojumppaa ja yhteiskävelyitä.

Viimeisen neljän vuoden aikana jo perinteeksi muodostunut kerran vuodessa järjestettävä ikäihmisten iloinen liikuntatapahtuma, joka kokoaa vuosi toisensa jälkeen 60–160 liikkujaa. Tapahtuma tehdään yhteistyössä eri seurojen, yhdistysten ja yksityisten palveluntuottajien kanssa.

Muuta

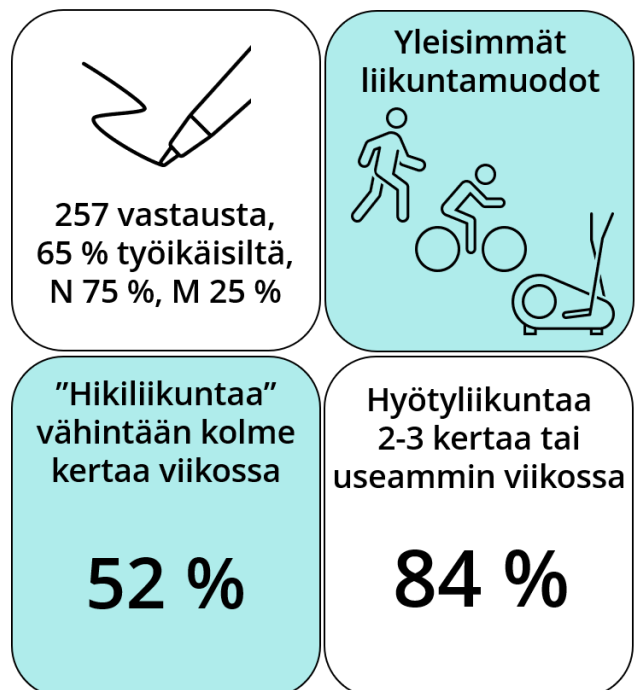
Vuonna 2019 kuntalaisille tehtiin kysely liikunta-aktiivisuudesta. Kysely oli suunnattu kaikenikäisille kuntalaisille.

Kuntalaisille tarkoitettu liikuntakysely on tarkoitus tehdä kahden vuoden välein. Tulosten perusteella kehitetään matalan kynnyksen liikuntavaihtoehtoja. Yleisimmät liikuntamuodot kyselyn mukaan ovat: kävely, pyöräily ja kuntosaliharjoittelu.

Lasten liikkumista lisättiin yhdessä koulujen kanssa perinteisillä koululaiskilpailuilla, joihin osallistui vuosittain n. 1200 oppilasta 8 eri lajissa. Uutena lajina mukaan on tullut alkuopetuksen oppilaille suunnattu polttopalloturnaus.

Koronan takia vuoden 2020 koululaiskilpailut järjestettiin koulukohtaisilla kilpailuilla, näihin osallistui 415 lasta.

Liikuntakysely 2019

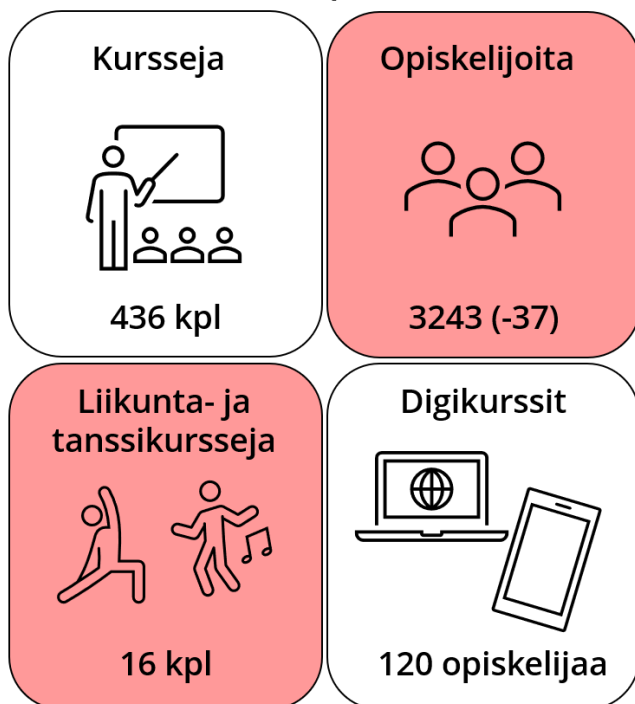
Kunta tuki vaihtoehtoista liikuntaa ostamalla www.treenaakotona.com palvelusta 500 kuntalaisille tarkoitettua kokeilukoodia, joiden avulla sai 3 kk ilmaista nettitreeniä palvelun kautta.

Liikuntaharrastuksen aloittaminen on tehty mahdollisimman helpoksi, esimerkiksi kirjastosta voi lainata monipuolisesti erilaisia liikuntavälineitä kuten tennismailoja, eri painoisia kahvakuulia, pilates rullia, jumppapalloja ja joogamattoja.

Kansalaisopisto mukaansatempaavaa hauskaa oppimista

Mäntsälän kansalaisopisto vastaa ympäristöstä nouseviin sivistyksellisiin haasteisiin ja tarjoaa mahdollisuuden elinikäiseen harrastamiseen sekä aktiiviseen ja tavoitteelliseen opiskeluun eri elämäntilanteissa kaiken ikäisille opiskelijoille.

Kansalaisopisto 2019

Kansalaisopisto tarjoaa kuntalaisille hyvinvointia ja osaamista edistäviä kursseja ja tapahtumia. Opiston toiminta kattaa kaikki ikäkaudet ja on tarkoitettu kaikille kuntalaisille.

Määrällisesti suurin joukko netto-opiskelijoista on työikäiset kuntalaiset ja seuraavaksi tulevat lapset. Aiempiin vuosiin verrattuna kasvua on eniten yli 65-vuotiaiden opiskelijoiden keskuudessa. Vähiten opiskelijoissa on nuoria alle 30-vuotiaita aikuisia.

Opiston vuosittaiset opiskelijamäärät ovat pysyneet seurantakaudella melko vakiona, mutta vuoden 2020 aikana opiskelijamäärä väheni koronaepidemian vuoksi. Erityisesti syksyllä 2020 viranomaisten asettamien kokoontumisrajoitusten vuoksi esim. liikuntakursseille pystyttiin ottamaan paljon vähemmän opiskelijoita kuin aikaisempina vuosina.

Jonkun verran kursseja on jouduttu myös kokonaan peruuttamaan koronan vuoksi. Nähtäväksi jää miten koronaepidemian vaikutukset näkyvät tulevina vuosina esim. opiskelijamäärissä. Uudenlaisten opiskelutapojen kehittäminen ja tarjonta tulee olemaan tärkeää opiskelijoiden ”palauttamiseksi” jälleen opiston toimintaan.

Opiston toiminnan painopistealueita on ollut jo pitkään digiosaamisen lisääminen. Vuosittain on opetushallituksen rahoituksen turvin voitu alentaa kurssimaksuja eläkeläisten tieto- ja viestintätekniikan kursseilla. Vuonna 2019–2020 oli lisäksi Digi- ja perustaitoihin liittyvä projektirahoitus, jonka tavoitteena oli tarjota maksutonta digiopastusta laitteisiin ja ohjelmiin sekä kurssimuotoisena että yksilöopastuksena.

Digiopastus- ja ohjaus osoittautui hyvin tärkeäksi ikäihmisille, joille opetettiin älylaitteiden käyttöä, että he pääsevät mm. julkisiin sähköisiin palveluihin. Yksinäisyyden ja eristäytymisen ehkäisemiseksi heitä ohjattiin myös käyttämään etäyhteyksiä sosiaalisissa verkostoissaan.

Vuoden 2020 alkupuolella opisto järjesti yhdessä Keski-Uudenmaan Yhdistysverkoston, Mäntsälän kunnan, Mäntsälän seurakunnan ja useiden eri järjestöjen yhteistyössä Vapaaehtoistoiminnan kurssin. Kurssilta valmistui 20 vapaaehtoistyöntekijää. Syksyille suunniteltu uusi kurssi jouduttiin

peruuttamaan koronan vuoksi. Aikaisempina vuosina opisto on tehnyt yhteistyötä SPR:n kanssa ja tarjonnut vapaaehtoistyön peruskursseja.

Opisto on tarjonnut vuosittain kotouttamistyön tueksi suomen kielen- ja kulttuurin kursseja.

Kuntastrategiassa on nähty tärkeäksi kuntalaisten osallistamisen vahvistaminen. Opisto oli osallistamassa kuntalaiskeskustelua Kirkonkylän osayleiskaavatyössä vuoden 2018 keväällä, jolloin järjestettiin tilaisuudet sekä päättäjille että kuntalaisille.

Opisto pyytää palautetta toiminnastaan opiskelijoilta kurssien päätyttyä. Palautetta voi antaa myös muiden kanavien kautta. Palautteen avulla opisto kehittää toimintaansa ja kurssitarjontaansa.

Heikkojen signaalien tunnistaminen ympäröivästä toimintaympäristöstä on myös tärkeää. Millaiset asiat/ilmiöt ovat voimistumassa yhteiskunnassa ja miten ne pitäisi ottaa huomioon opiston toiminnassa?

Suosituimmat kurssit ovatkin liikunnan, tanssin, kuvataiteiden ja kädentaitojen sekä musiikin ainealueilla. Opistolla on järjestetty viimeisen neljän vuoden aikana myös runsaasti yleisöluentoja yleisaiheista taiteilijaluentoihin, sekä musiikkiesityksiä. Kansalaisopisto juhli joulukuussa kansalaisopistotoiminnan 120-vuotista taivalta Suomessa. Juhlaan osallistui yli 200 opiston ystävää ja opiskelijaa.

Kirjasto kaikkien kuntalaisten kohtaamispaikka

Kirjaston palvelut olivat 2020 koronan vuoksi auki normaalisti vain 5,5 kuukautta ja tapahtumien järjestäminen oli tauolla maaliskuun puolivälistä saakka kokonaan tai suurimmaksi osaksi. Kirjasto oli suljettuna 7 viikkoa ja kirjastoauto oli kokonaan pois ajosta 15 viikkoa ja loma-ajat. Keväällä 2020 kirjaston henkilökunnasta kaksi osallistui yli 70-vuotiaille kuntalaisille suunnattuun puhelinpalveluun vastaten puheluihin ja soittaen ikäihmisille.

Koronavuonna kirjasto palveli kuntalaisia niissä kanavissa, joissa se eri tilanteissa oli mahdollista. Satutuokioita toteutettiin ulkona ja verkossa ja kirjakasseja koottiin kouluille ja päiväkoteihin. Myös ryhmäkäyntejä toteutui turvallisuus huomioiden, mm. kaikki 7. luokkalaisten kirjavinkkaukset.

Alakoulujen käyttöön hankittiin syyskuussa Lukulumo yhteistyössä vapaa-aikapalvelujen kanssa. Lukulumo on palvelu, jossa on lukemista, äidinkieltä ja monikielisyyttä edistävä laadukas ja monikielinen ääneen luetun lastenkirjallisuuden digivalikoima.

Kirjaston AVI-rahoitteinen, 4.–9. luokkalaisten suunnattu luku- ja itseilmaisuutaitoja edistävä hanke ”Kerro mulle” käynnistyi virtuaalisena loppuvuodesta 2020 ja tavoitti n. 800 koululaista.

Kirjastoauton palvelukatkosten aikana järjestettiin erillisiä koulujen ja päiväkotien henkilökuntaa palvelevia kirjastoautokäyntejä, jolloin palauttaminen, lainaus ja ennakkoon tilattujen aineisto- ja kirjakassien nouto oli mahdollista.

Digineuvonnan antaminen oli koronavuonna haastavaa, koska asiakkaan auttaminen älylaitteen tai digipalvelujen ongelmassa vaatii yleensä lähikontaktin. E-aineistojen valikoima kasvoi ja e-aineistojen hankintaan käytettiin suunniteltua enemmän rahaa koronan aiheuttamien palvelutarpeiden vuoksi. Korona kasvatti e-aineistojen lainausta 81 %, mutta e-lainojen osuus kokonaislainauksesta oli silti vain 7 %.

Kirjasto edisti kuntalaisten liikkumista ideoimansa ja hyvinvointipalvelujen kanssa yhteistyössä toteuttamansa Treenaa kotona -kokeilukoodikampanjan ja liikuntavälineiden lainauksen avulla. Treenikoodeja ehdittiin kirjastosta jakaa helmi-maaliskuun aikana 100 kpl. Vuoden 2020 aikana niitä jaettiin yhteensä 250 kpl.

Koronavuoden vaikutukset kirjaston käyttöasteeseen

Koronarajoitusten vuoksi lainaajien määrä ja lainaus laskivat 16 % ja käynnit 26 %. Tapahtumien määrä laski 56 % ja opastusten määrä 70 %. Verkkokirjastokäynnit lisääntyivät 25 % ja verkkomaksutapahtumat kaksinkertaistuivat. Kirjaston rajattujen palvelujen aikana asiakkaita opastettiin ja kannustettiin tekemään varauksia ja niiden määrä kasvoi noin kolmanneksella.

Kirjaston toimet terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi 2018-2020

Kirjaston tilat ja aukioloajat

Kirjasto on matalan kynnyksen tila, joka on tarkoitettu kaikille kuntalaisille. Kirjasto on osa monen päivä- tai viikkorutiinia, se on kulttuurin, viihteen ja tiedon lähde sekä turvallinen paikka, jossa voi saada henkilökohtaista palvelua, oleilla, opiskella tai työskennellä. Kaudella 2018–20 uudistettiin tiloja kuntalaisia kuunnellen mm. lastenalue ja nuorten oma alue. Ehnroos-huoneen näyttelytilassa järjestettiin 20 taidenäyttelyä. Myös kirjaston tilojen ahtaudesta saatua asiakaspalautetta (2018) ja ahtauden negatiivisia vaikutuksia käyttöasteeseen, palvelujen kehittämismahdollisuuksiin ja sitä kautta kuntalaisten hyvinvointiin on tuotu esiin.

Kirjaston aineistot, palvelut ja tapahtumat

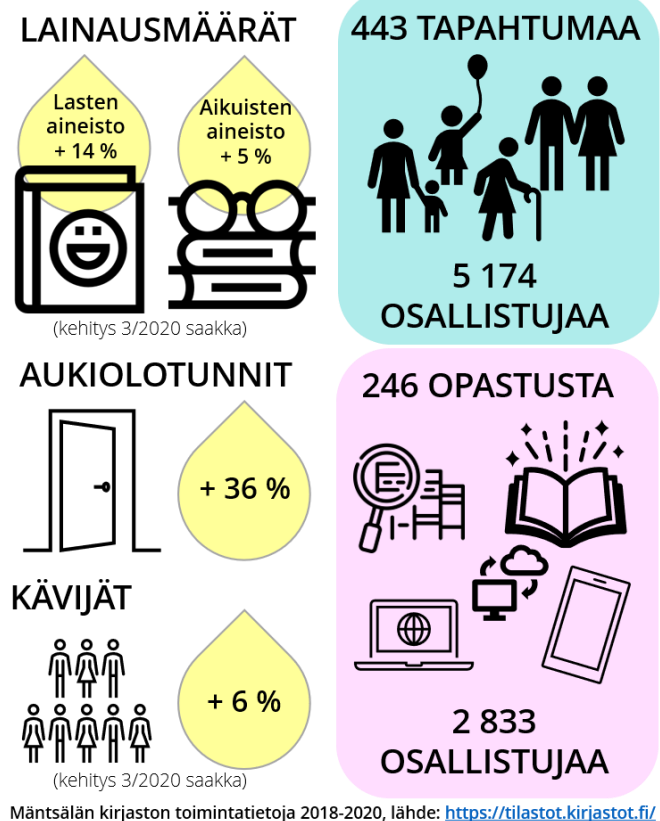
Kirjasto vaikuttaa myönteisesti käyttäjiensä lukutaitoon, oppimiseen, hyvinvointiin ja kuntalaiskokemukseen. Kirjasto on 2018–20 tukenut lasten luku- ja kulttuurivalmiuksia mm. satu-tuokioin, kirjavinkkauksin ja tapahtumin. Aikuisten monipuolista lukuharrastusta, elinikäistä oppimista ja digivalmiuksia on tuettu erilaisin tapahtumin, lisäämällä e-aineistojen tarjontaa (Kirkes-yhteistyö), poistamalla varausmaksu Kirkes-aineistoon kohdistuvista varauksista ja tarjoamalla digi- ja älylaiteopastusta, laitteita ja wifi-yhteys asiakkaiden käyttöön. Kuntaan tulleille maahanmuuttajille on tilattu Monikielisestä kirjastosta siirtokokoelmia. Aineistohankintoja tehdään vuosittain n. 5 000 kpl.

Kirjaston käyttöaste ja lainausmäärät

Kirjaston käyttöasteen perustella kuntalaisten hyvinvoinnista olisi syytä olla huolissaan, koska Mäntsälässä kirjaston käyttöaste on 2018–20 ollut Kirkes-kuntien pienin. Kirjastoa käyttää vain 26 % kuntalaisista, kun Kirkes-kuntien (Mäntsälä, Järvenpää, Kerava, Tuusula) keskiarvo on 36 % (2019).

Kirjaston muu toiminta

Kirjasto tekee yhteistyötä kunnan työllistämispalvelujen kanssa ja ottaa vuosittain työllistettäviä ja työkokeiluun haluavia sekä kesätyöntekijöitä töihin kirjastoon. Kirjasto tarjoaa myös

siviilipalveluspaikkoja, kirjastoalan harjoittelupaikkoja, suomen kieltä opiskelevien työelämään tutustumismahdollisuuksia ja lukiolaisten vapaaehtoistyön kurssipaikkoja. Näitä eri tavoin työllistettyjä on kirjastossa ollut 2018-20 aikana 14.

Kulttuuri- ja museopalvelut kuuluvat kaikille kuntalaisille

Kulttuuripalveluissa on tapahtunut paljon viimeisen neljän vuoden aikana.

Kulttuuripalvelujen tuottaminen

Kunnan kulttuuripalvelujen tuottaminen on painotettu hyvin vahvasti kolmannelle sektorille eli paikallisille kulttuuriyhdistyksille. Kunta on myöntänyt vuosittain 20 000 € kulttuuriavustuksia paikallisille kulttuuriyhdistyksille tuottaakseen kuntalaisille konsertteja, teatteriesityksiä, museopalveluja, taidenäyttelyjä, lasten kulttuuriharrastuksia, tanssi- ja laulutilaisuuksia ja toteuttaakseen kulttuurista kotiseututyötä ja eri kulttuuritapahtumia.

Kunnan kulttuuripalvelut on tukenut tilaisuuksia ja tapahtumia niiden markkinoinnissa sekä järjestänyt tiloja kulttuuriyhdistyksille ja muille yhteistyökumppaneille ja tarjonnut henkilöresursseja tapahtumatuotannossa.

Kulttuuripalvelut on tuottanut kunnan tapahtumina vuosittaiset veteraani- ja itsenäisyyspäivän juhlat ja muutkin keskimäärin noin yhden tapahtuman kuukaudessa joka vuosi. Tapahtumia on ollut mm. musiikki- ja konserttitilaisuuksia, tilattuja teatteriesityksiä ja myös joitakin kulttuuritilaisuuksia yhteistyökumppanina. Kulttuuripalvelut on ollut mukana mm. opetus- ja kulttuuriministeriön tukemassa AUF-konserttisarjahankkeessa tuoden vuosina 2018 UMO:n, 2019 Avantin ja 2020 FiBO:n konsertit Mäntsälään.

Kulttuurikasvatussuunnitelman toteuttaminen

Kulttuuri- ja kirjastopalvelut aloittivat yhdessä suunnittelemaan opetussuunnitelman sisältävän kulttuurikasvatussuunnitelman toteuttamista. Käytännössä kulttuurisihteeri ja kulttuurikasvatuskoordinaattori järjestävät 1–9 luokille kunkin vuosiluokan kulttuuriteeman mukaista ohjelmaa. Kulttuurikasvatussuunnitelman toteuttaminen aloitettiin vuonna 2018 syksyllä ja se on saanut hyvän käytännön jalan sijaan antaen koululaisille kirjasto- ja museovierailuja, elokuva-, teatteri- ja konserttielämyksiä, kulttuurista kotiseututietoutta, juhla- ja tapakasvatusta, kädentaidon pajoja, mahdollisuuden sirkus- ja tanssitunteihin sekä tehdä taidetta ja osallistua eri kulttuuritilaisuuksiin ja kulttuuriviikkoon.

Pandemia vuonna 2020 on kokoontumis- ja liikkumisrajoitusten takia ollut hyvin haasteellista tarjota kulttuurikasvatussuunnitelman mukaista ohjelmaa sitä kaipaaville lapsille ja nuorille. Joitakin teemoja on voitu toteuttaa suoratoistona ja tallenteina esim. oppilaiden etätunneille (mm. sirkus- ja tanssitunnit, FiBO:n koululaiskonsertti).

Kulttuurikasvatuksen toteuttamiseen on varattu 15 000 € vuosittain. Osa toteutuksesta tehdään kouluilla omana toimintana (mm. 4 lk. /itsenäisyyspäivän juhlavastaanotto, 6 lk./kotiseutupolut ja kotiseutuympäristö). Kuljetuksia koordinoidaan käyttäen sekä kunnan sopimuskuljetuksia, että omia erillisiä tilauskuljetuksia.

Museotoiminta kahdella museolla

Kulttuuri- ja museopalvelut ovat hoitaneet vuosina 2018–2020 kahden museon, Sepänmäen käsityömuzeon ja Alikartanon museon kesätoimintaa. Mäntsälän kunta on vuokrannut museovirastolta Alikartanon museon toiminnan viideksi vuodeksi (sopimuskausi on 1.12.2017- 30.11.2022). Poikkeuksellisesti kesällä 2020 Alikartanon museo pidettiin suljettuna maailmanlaajuisen pandemian aiheuttamien ongelmien takia ja kesäkaudeksi avattiin vain Sepänmäen käsityömuzeo.

Molemmat museot kuuluvat museokorttimuseoihin ja niissä on ollut hyvin kävijöitä. Museotapahtumia on toteutettu yksi tapahtuma per kesäkuukausi, paitsi koronapandemian vuoksi toteutettiin näillä museoilla yhteensä vain yksi suoratoistotapahtuma, sekin kiinni olleella Alikartanon museolla. Ikävänä koronavuonna 2020 kulttuuritarjonta oli kuntalaisille hyvin minimissä, joten kunnan päätöksellä Sepänmäen museolle oli kaikille ilmainen sisäänpääsy koko kesäkauden.

Uudet kulttuuritilat

Mäntsälän kunnan vanhan kulttuuripoliittisen ohjelman (2007–2015) yksi kulttuuristrateginen tavoite saada omat esittävän taiteen tilat Mäntsälään toteutui vihdoinkin viimeisen viiden vuoden pitkäjänteisen kunnan ja kulttuuriyhdistysten yhteistyön päätteeksi. Kunta vuokrasi kulttuurin käyttöön Hotelli Kartanonmeijerin alakerran. Tilojen remontoimisen ja kalustamisen jälkeen ovet aukesivat toiminnalle helmikuussa 2020.

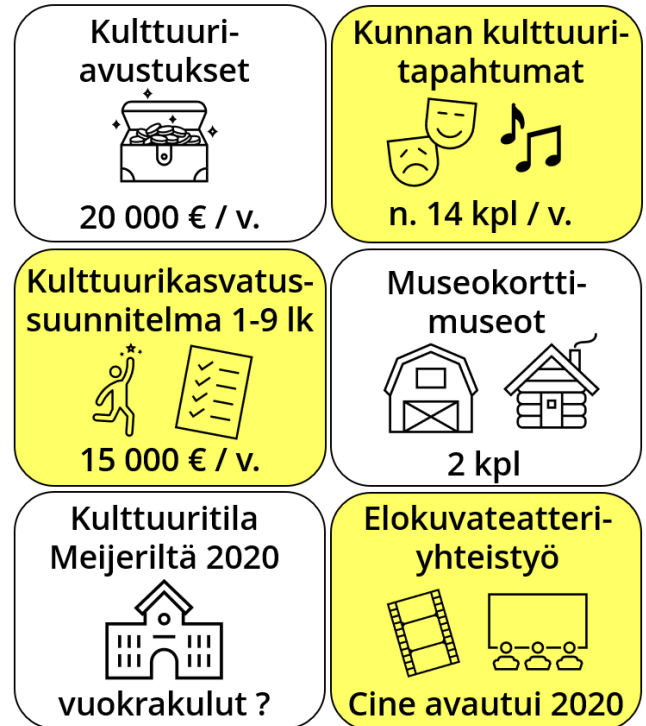
Kunta tarjoaa nyt ilmaista tilankäyttöä (ma-to) arkipäivinä paikallisille kulttuuriyhdistyksille ja kulttuuritoimijoille. Kulttuurimeijerin tilavuokrat ovat myös muille toimijoille hyvin edulliset sekä arkipäivinä, että viikonloppuisin. Kunta pyrkii näin tarjoamaan edullisia kulttuurivuokratiloja saadakseen paikkakunnalle monipuolista kulttuuriohjelmaa ja mahdollistaen kaikenikäisille kuntalaisille hyvät kulttuuriharrastustilat.

Pandemian aiheuttamien ongelmien vuoksi vuoden 2020 aikana sekä kulttuuriyhdistykset, että kulttuuripalvelut ovat voineet toteuttaa hyvin epäsäännöllisesti pieniä yleisötilaisuuksia. Tilat eivät ole ajoittain saaneet toimia edes harjoitustiloina kokoontumisrajoitusten takia. Viralliset avajaiset kyettiin pitämään elokuussa 2020, jolloin rajoitukset sallivat satojen ihmisten kokoontumiset ulko- ja sisätiloihin. Meijerin kunnostaminen kulttuuri- ja majoitustiloiksi lisää myös Mäntsälän keskustan viihtyisyyttä ja nostaa kukoistavana kulttuurimäkenä kunnan profiilia.

Elokuvaesitysten vakiinnuttaminen paikkakunnalla

Kulttuuripalvelut on toteuttanut elokuvaesityksiä yhteistyösopimuksella StoryHill Oy:n kanssa kunnan valtuustosalissa 5 päivänä kuukaudessa vuodesta 2015 aina vuoden 2020 maaliskuuhun saakka. Vakiintuneen asiakaskunnan ja viiden yhteistyövuoden jälkeen Cine Mäntsälä avasi uuden kahden salin elokuvateatterin meijerin viereen Mäntsälän keskustaan, jatkaen yhteistyötä ja tarjoten myös ravintolapalveluja kunnan uusissa kulttuuritiloissa.

Kulttuuripalvelut 2018-2020

Viimeinen elokuvateatteritoiminta Bio-Railla lopetti toimintansa vuonna 2011. Kuntalaisten toiveesta saada elokuvat jälleen paikkakunnalle sai hyvän kehityksen kunnan yhteistyön kautta mahdollistaen uuden elokuvatoiminnan paikkakunnalla jälleen.

Nuorisopalvelut hyvinvoinnin edistäjinä

Nuorisopalveluiden kohderyhmä on 10–29-vuotiaat.

Tarkastelukauden aikana lasten ja nuorten kasvun tukemista on edistetty kehittämällä iltapäivätoimintaa kahdeksalla kylällä ja nuorisotyötä neljällä kylällä. Korona-pandemian aikana toiminta on ollut tauolla.

Perusnuorisotyön merkitys ennaltaehkäisevänä toimintana kunnassa on merkittävä palvelumuotoisen tarjotessa nuorille päihteettömän ja turvallisen toiminnan virka-ajan ulkopuolisena aikana.

Erytisnuorisotyö, starttivalmennustoiminta ja etsivä nuorisotyö tavoittivat syrjäytymisriskin omaavat nuoret ja uutena toimintamallina syntyi uudenlaista pienryhmätoimintaa poikkihallinnollisesti.

Kulttuurisen ja liikunnallisen nuorisotyön rooli vahvistui räätälöityinä retkinä, tapahtumina erityistä tukea tarvitseville.

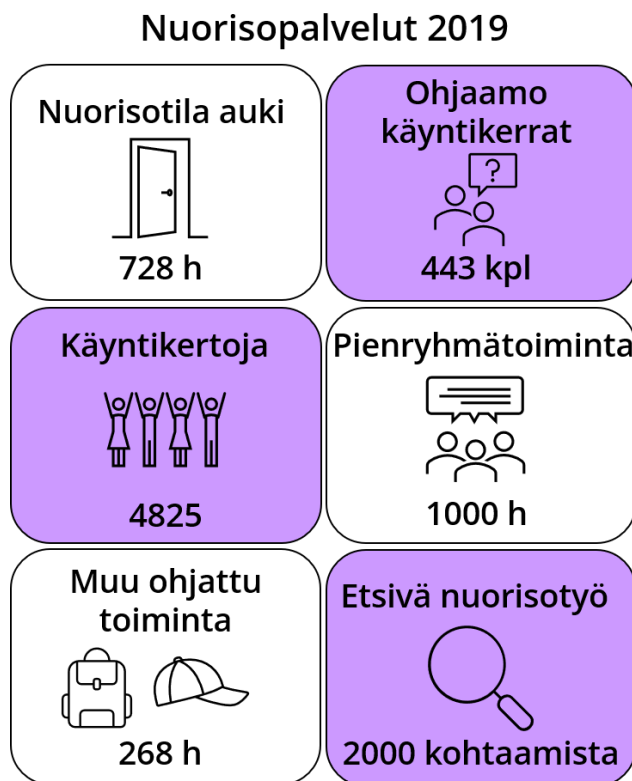
Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten syrjäytymiseen on paneuduttu kehittämällä nuorten työllistämispolkua sekä kohdennettu resursseja etsivään nuorisotyöhön. Työllistämispolku on luotu yhteistyössä etsivän nuoristyön ja nuorten palveluohjauksen kanssa. Yhteistyö on tiivistynyt myös kunnan työllisyysyksikön kanssa.

Ohjaamo toimipisteenä on muuttanut useamman kerran, tällä hetkellä Ohjaamo sijaitsee kunnantalonsiointikäytävällä. Ohjaamon toiminta on vakiintunut.

Korona-vuoden aikana on otettu käyttöön vaihtoehtoisia toimintamallia, ryhmätapaamisten tilalle otettiin Discord-sovellus, jossa voidaan keskustella puhumalla ja kirjoittamalla. Samoin pelitoimintaa on kehitetty kuluvaan neljän vuoden aikana.

Varhaiskasvatus – suunnitelmallista hyvinvointia leikin kautta

Varhaiskasvatus ja esiopetus toteuttavat lapsen huoltajien ja kasvuympäristön muiden toimijoiden kanssa lapsen hoidon, tukevat pedagogisesti lapsen kasvua sekä edistävät lapsen kehityksen ja oppimisen edellytyksiä.

Kuluvana seuranta-aikana opetussuunnitelmien päivittäminen on ollut keskiössä. Mäntsälän varhaiskasvatussuunnitelma 2019 uusittiin varhaiskasvatuksen lakimuutoksen vuoksi. Mäntsälän esiopetussuunnitelma 2020 päivitettiin paikallisen esiopetussuunnitelman jatkuvan arvioinnin tarpeen pohjalta. Opetussuunnitelmien valmistumisen jälkeen on panostettu vahvasti opetussuunnitelmien jalkauttamiseen henkilöstölle.

Digivalmiuksia ja tietoteknistä osaamista kouluttamalla on mahdollistunut yhä monipuolisempi työn ja toiminnan dokumentointi varhaiskasvatuksessa.

Toimintakulttuurin liittyen on painotettu varhaiskasvatuksessa kuluvana toimintavuonna strategisten tavoitteidemme mukaisia näkökulmia; asiakaspalvelun sujuvuus ja tarpeeseen vastaaminen, henkilöstön hyvinvointi ja osaaminen, yhteisöllinen johtaminen sekä oppimisympäristöjen terveellisyys ja turvallisuus. Painopisteenä toiminnan suunnittelussa ja strategisten tavoitteiden työstämisessä on ollut hyvinvointi ja turvallinen arki. Tästä syystä mm. lasten liikunta- ja ruokasuositusten huomioiminen ovat vahvasti läsnä varhaiskasvatuksen arjessa.

Kolme päiväkotia on ollut mukana Karvin arvioinnin pilottihankkeessa liittyen henkilöstön ja lapsen välisen vuorovaikutuksen arviointiin.

Strategisten tavoitteiden toteutumiseen on vastattu osittain myös hankkeilla. Mäntsälän varhaiskasvatus oli mukana Kehittävä palaute ohjelmassa vuoteen 2019 loppuun saakka.

Ilo kasvaa liikkuen hanke on muuttunut Liikkuva varhaiskasvatus hankkeeksi. Mäntsälän varhaiskasvatuksen tasa-arvo hankeen 2020–2021 tavoitteena on pienryhmätoiminnan ohjaamisella ja havainnoinnilla lisätä henkilöstön varhaiskasvatussuunnitelman mukaista osaamista sekä kehittää toimintakulttuuria.

Kuntaan laaditaan myös varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhteinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma.

Vanhempainliiton kanssa yhteistyössä on toteutettu Karuselli hanke, johon osallistuvat Myllytontun ja Hyökännummen päiväkodit. Hankkeen tavoitteena on lisätä lasten ja perheiden hyvinvointia vahvistamalla vanhempien osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Henkilöstön osaamista lisättiin mm. koulutusten kautta. Koko varhaiskasvatuksen henkilöstölle järjestettiin mm. tvt-koulutukset, pedagogisen johtamisen prosessikoulutus ja MiniVerso koulutukset.

Yhteistyössä Mäntsälän seurakunnan kanssa on järjestetty tapahtumia huoltajille ja henkilöstölle kasvattajaillat eri teemoihin liittyen.

Yhdessä perusopetuksen kanssa on yhtenäistetty opiskeluhuollon tavoitteita ja valmistauttu poissaolojen seurantamallin käyttöönottoon myös esiopetuksessa.

Avoin päiväkotitoiminta on vakiinnuttanut asemansa Mäntsäläläisten lapsiperheiden kohtaamispaikkana sekä varhaiskasvatuksen kerhojen järjestämispaikkana.

Korona aikana lasten hyvinvointiin ja osallisuuteen on kiinnitetty huomiota. Keväällä 2020 jopa 70 lapsista oli pois varhaiskasvatuksesta valtakunnallisten suositusten mukaisesti. Tänä aikana erityisesti esioppilaisiin ja heidän huoltajiinsa oltiin yhteydessä eri tavoin. Huoltajien kohtaamiseen ja osallisuuden varmistamiseen on kehitetty uusia toimintamalleja koronan vuoksi mm. Teamsin välityksellä.

Oppimisen, opetuksen ja oppilaitosten toimintaa ohjaa jatkuvan kehittymisen tavoite

Hankerahoitukset: kotouttamisen-, harrastustoiminnan-, tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytön-, covid19 aiheutunut toiminta sekä koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen.

Yhteinen koulu kehittämissuunnitelma lähikouluperiaatteen, inklusiivisuuden ja erityispedagogisen osaamisen edistäminen.

Liikkuva koulu (hankerahoitus) koulupäivän aikana tapahtuva liikkuminen, ohjattu välituntitoiminta / välituntilainaus ja toiminnallisen opetuksen edistäminen.

Yhteisöllisyyden lisäämisen toimenpiteet: Versopilotointi, tulosalue- ja koulutason tiimimallin kehittäminen, yhteisöllisen oppilashuollon kehittäminen.

Opetussuunnitelman päivittäminen, Oppilaanohjaus, arvioinnin periaatteiden yhdenmukaistaminen

Toimialojen ja tulosalueiden välisen yhteistyön lisääminen sekä muu sidosryhmäyhteistyö. Opetuksen ja varhaiskasvatuksen yhteisen strategiset tavoitteet ja yhdessä tehtävä työ, esiopetuksen rakenteiden kehittäminen

Hytetoimenpiteiden yhdessä tehtävä työ, kouluterveyskyselyn toimenpiteiden suunnittelu ja toteuttaminen, koronayhteistyö.

Opiskeluhooltohenkilöstöresurssin lisääminen (esiopetus opiskeluhoitopalveluiden piiriin).

Vaativan erityisen tuen oppilaiden tuen resurssointi, Hepolan oman palvelutuotannon vahvistaminen.

Lukuvuosisuunnitelmien päivittäminen mm. suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä. Koulut toimivat opetussuunnitelman sekä lukuvuosisuunnitelman liitteenä olevan suunnitelman mukaisesti oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Tämän lisäksi on vuoden 2019 aikana pilotoitu Verso-vertaissovittelun ohjelmaa. Opettajille on järjestetty kiusaamisen vastaisen työn ennaltaehkäisevän työskentelyn tueksi koulutusta (Verso, Nepsy jne.).

Poissaolojen seurannan porrasmallin käyttöönotto.

Strategisten tavoitteiden ja talouden yhteensovittaminen.

Toimintakulttuuria ohjaavana teemana: hyvinvointi ja turvallinen arki. Koulukohtaiset toimenpiteet kirjattuna lukuvuosisuunnitelmiin.

Mäntsälän peruskouluissa on järjestetty iltapäivätoimintaa 11 koulussa. Kouluissa ei sallita minikäänlaista kiusaamista ja tietoon tulleisiin kiusaamisiin puututaan, kaikissa kouluissa sovelletaan KiVa-koulun toimintakäytänteitä.

Osana opetusta kaikilla luokka-asteilla huomioiden lasten ikä ja kehitysaste harjoitellaan mm. arjen käyttäytymistapoja erilaisissa tilanteissa, lasten ja nuorten turvataitoja, fyysisen koskemattomuuden kunnioittamista, toisen asemaan asettumista, kiusaamisen ehkäisyä ja arjen pieniä itsehoitotaitoja sekä avun hakemista. Lisäksi on harjoiteltu ryhmissä työskentelyn taitoja, tunnetaitoja ja käsitellään kiusaamiseen liittyviä asioita esim. KiVa koulumateriaalin mukaisesti.

Oppilaiden käytössä olevien päätelaitteiden määrää edistetään kunnanvaltuuston tekemien päätösten mukaisesti. Tavoitteena on, että vuoteen 2021 mennessä alakouluikäisten käytössä olisi 1 laite/2 oppilasta ja yläkouluikäisillä olisi 1 laite/1 oppilas. Nykytilanne on, että alakoulussa on 1 laite/2,3 oppilasta (120 laitetta puuttuu) ja yläkoulussa 1 laite/1.8 oppilasta (380 laitetta puuttuu). Oppilaiden digitaitoja edistetään osana opetusta.

Opettajien tieto ja viestintäteknikkaa (tvt) on edistetty Tutor-toiminnan, ulkoisten ja sisäisten koulutusten ja tv-koordinaattorien ja koulukohtaisten tv-vastaavan tuella. Rehtorien digitaitoja on edistetty mm. rehtorikokousten yhteydessä järjestettyjen sisäisten koulutusten avulla.

Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn tuloksia on käsitelty moniammatillisesti kunnan oppilashuolto-ryhmässä (koho) sekä koulukohtaisten tulosten perusteella koulukohtaisin toimenpitein (<https://www.mantsala.fi/perusopetus/koululaisten-hyvinvointi- ja oppilashuolto>).

Yhdessä laadittavia kehittämistoimenpiteitä varten suunniteltiin syksyllä 2019 ja toteutettiin (1/2020) Hyvinvointiseminaari. Seminaariin osallistui yli 80 osallistujaa, käsittäen sekä opetus- ja oppilashuollon henkilöstöä, poliittisia päätöksentekijöitä, kunnan hyvinvointikoordinaattori, Keusoten toimijoita, oppilaiden ja nuorisovaltuuston edustajia.

Keskeiset toimenpiteet koulujen toiminnassa kohdistuvat mm. kaikkia kouluja koskevan teeman valinnassa lukuvuonna 2019–2020 (Hyvinvointi ja arjen taidot), oppilaiden ja huoltajien osallisuuden edistämiseen, kerhotoiminnan toimijoiden vahvistamiseen, viestinnän kehittämiseen sekä kohtaamiseen ja vuorovaikutustaitojen merkityksen korostamiseen.

Kaikki Mäntsälän koulut ovat mukana Liikkuva- koulu toiminnassa. Oppilaiden liikkumista on edistetty osana opetusta tukemalla välitunnilla tapahtuvaa liikkumista (välituntilainaat, Supervälkkä) sekä opetuspalveluiden hyvinvointi- ja liikuntakoordinaattorin työn tuella. Toimintaa on tukenut vuoden 2019 aikana käytössä ollut Liikkuva-koulu hankerahoitus.

Yhdyskuntarakenne mahdollistaa kuntalaisten hyvinvointia

Pyöräily tuottaa hyvinvointia yksilölle, yhteiskunnalle ja ympäristölle. Pyöräily on olennainen osa kestävästä kehityksestä mukaista liikennekulttuuria. Se on monelle sopiva liikuntamuoto, jolla on myönteisiä vaikutuksia yksilön fyysiseen ja psykososiaaliseen terveyteen.

Liikenneturvallisuuden on tulossa lähivuosina parannuksia Kivistöntielle, Nordenskiöldintielle, Peltolantielle ja Maisalantielle, minkä lisäksi pieniä toimenpiteitä esim. hidasteita tai kavennuksia suunnitellaan liikenneturvallisuustyöryhmän ohjauksella. Ympäristön ja kevyen liikenteen reittien laadulla on myös merkittäviä vaikutuksia asukkaiden liikkumisen määrään ja sitä kautta heidän terveyteensä ja hyvinvointiinsa.

Pyydyskorven asemakaava tuli voimaan. Kaavan tavoitteina on erilaisten asuinpienalojen osoittaminen alueelle, kevyenliikenteen yhteyden toteuttaminen Taruman alueelta Hyökännummen koululle, asukasliikenteen ratkaiseminen, riittävien lähivirkistysalueiden ja niiden välisten yhteyksien toteuttaminen ja ympäröivän alueen rakenteen ja kaupunkikuvan huomioon ottaminen.

Mäntsälän yleiskaava 2050 kehityskuvat olivat nähtävillä. Mäntsälän yleiskaava on koko kunnan kattava yleispiirteinen maankäytön suunnitelma, jossa osoitetaan kunnan eri osien yhdyskuntarakenteen kehittämisen periaatteet vuoteen 2050 saakka.

Kartanonmetsän asemakaavoituksen muutos käynnistettiin. Tavoitteena on muuttaa Kirkonmäen metsä säilyttäen puistoksi yleiseen käyttöön, sekä laatia suojelukaava Mäntsälän Kartanon historialliselle ympäristölle sen säilymisen edellytyksien turvaamiseksi.

Roinilantien asemakaavan muutosehdotus oli nähtävillä. Kaavan tavoitteena on ohjata alueen maankäyttöä asuinalueeksi.

Torin asemakaavan ja asemakaavan muutoksen ehdotus oli nähtävillä. Kaavan tarkoituksena on palauttaa Mäntsälän keskipisteeseen aiemmin toiminut tori, tiivistää kerrostaloasumista keskustaan, tuoda jokiranta osaksi liikekeskustaa parantaa edellytyksiä kulkea jalan, kytkeä tori osaksi pääjalankulkureittiä rautatieasemalta urheilupuistoon ja edelleen kirkolle, rakentaa puisto torin yhteyteen Seurojentalon eteen ja joenrantaan, huomioida esteetön ja turvallinen jalankulkuympäristö keskustassa.

Lempelän asemakaavan muutosehdotus oli nähtävillä. Kaavan tarkoituksena on lisätä asuinrakentamista Riihenmäen koulun ympäristössä ja toteuttaa ensi sijassa rakennuspaikkoja, joissa palvelut lähellä.

Mustamäen asemakaavoitus käynnistettiin. Kaavamuutoksen tarkoituksena on määrittellä puistot huomioiden norot ja purot, asumisen saneeraus ja täydennysrakentaminen, Erityisesti tutkitaan Mustamäen asumisen ja puistojen välistä nykyistä luonnonmukaisempaa tonttien ja toimintojen rajausta.

Mahdollisuus rakennuslupien sähköiseen hakemiseen.

Mahdollistettiin halvempaa asumista, mm. tonttien hinnat pk-seutua halvemmat.

Ravitsemuksen kestävä valinnat ja vastuullisuus

Hyvä ravitsemus edistää asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia sekä luo alueellista elinvoimaa laajalaisesti ja kauaskantoisin vaikutuksin. Mäntsälän ruokapalvelujen tehtävänä on tuottaa monipuolista, ravitsevaa ja terveellistä ruokaa huomioiden erityisruokavaliot ja ravitsemussuositukset. Eri ikäryhmien ruokasuosituksia noudatetaan ja ruokalistat suunnitellaan suositusten mukaisiksi. Ylijäämäruokailuun on mahdollisuus Mäntsälän 11 koululla heti oppilasruokailun jälkeen.

Ylijäämäruokaa on tarjolla kaikkina arkipäivinä (poikkeuksena korona-aika), pois lukien koulujen loma-ajat. Vuoden 2019 toteuman mukaan ylijäämäruokia on tarjottu 3318 annosta (+886). Ylijäämäruokailu tukee kestävä kehitystä ja vähentää ruokahävikkiä. Ruokapalvelujen suoritetoteuma vuonna 2019 oli 1 141 001, 98 suoritetta, johon kuuluu kaikki ateriat (aamupalat, lounaat, välipalat, päiväkahvit, päivälliset ja iltapalat). Esim. 1 oppilasateria = 1 suorite

Hyvinvointia ja virkeyttä vuosiin

Ikääntyneiden turvallista talviliikumista kannustettiin jakamalla liukuesteit.

Vuosina 2016–2017 aloitettua liukuesteiden jakoa jatkettiin myös vuonna 2019. Näin mahdollistettiin kaikilla 67- vuotiailla ja sitä vanhemmille mäntsäläläisille maksuttomat liukuesteet.

Liukuesteiden jaon yhteydessä on kerrottu lihaskunnan ja tasapainon ylläpidon merkityksestä kaatumisien ehkäisyssä. Vuonna 2019 järjestettiin kaksi, saman sisältöistä ”Luustoterveys kuuluu kaikille” yleisöluentoa. Luustohoitajan pitämiin tilaisuuksiin on osallistunut yhteensä noin 150 kunta-laista.

Kunta on lisännyt erilaisia liikuntatilaisuuksia ja -mahdollisuuksia; ohjattua liikuntaa on tarjolla myös ikääntyneille.

Vapaaehtoistyössä on voimaa

Vapaaehtoistyöllä merkittävä osuus kunnan omien palvelujen ohella. Vapaaehtoistyön arvostuksen ja näkyväksi tekeminen on tärkeää.

Mäntsälässä on aloitettu järjestelmällisesti panostamaan vapaaehtoistyöhön, jotta sen arvostus kasvaisi ja yhteistyön tärkeys tulisi esille. Läheskään kaikkia vapaaehtoistyötä ei tilastoida eikä dokumentoida. Kunta ja Mäntsälän seurakunta ottivat yhdessä käyttöön www.vapaaehtoistyö.fi nettiportaalin. Yhdistyksille, seuroille ja järjestöille työkalu on ilmainen. Tavoitteena on, että vapaaehtoiset ja vapaaehtoistyöt kohtaavat mahdollisimman helpolla ja käyttäjäystävällisellä tavalla. Vuonna 2019 Mäntsälän toimijat ovat luoneet Vapaaehtoistyö.fi-verkkopalveluun vapaaehtoistehtäviä yhteensä 32 kpl.

Näihin tehtäviin on yhteensä 23 ilmoittautumista. Yhdistykset ovat laittaneet ilmoituksia sivustolle, mutta määrä on vielä melko vaatimaton. Vapaaehtoistyö.fi työkalun mainostaminen ja esillä pitäminen on jatkuvaa toimintaa.

Yhteistyömallien kehittäminen yhdistysten ja seurojen välille.

Vuoden 2019 aikana eri yhdistykset ja seurakunnat suunnittelivat yhteistä vapaaehtoistyönkursia Yhdistysverkoston koordinoimana. Kurssi laitettiin Kansalaisopiston ohjelmaan 1/2020. Tämä on tavoitteellista yhteistyötä eri toimijoiden välillä ja tavoitteena saada uusia vapaaehtoisia. Yhdistykset ja järjestöt ovat edustettuina kunnan poikkihallinnollisessa hyvinvointiryhmässä.

Vuonna 2020 perusavustusten (liikunta-, nuoriso-, kulttuuri- ja kansalaiskasvatusten) lisäksi jaettiin ylimääräinen avustus, jossa oli huomioitu myös koronan aiheuttamat taloudelliset menetykset.

Kunnan kotouttamistyö

Maahanmuuttopalvelut on perustettu Mäntsälän kuntaan syksyllä 2016, jolloin kuntaan palkattiin maahanmuuttokoordinaattori. Pian ensimmäisten kiintiöpakolaisten saapumisen jälkeen marraskuussa 2016 kuntaan palkattiin myös määräaikainen pakolaisohjaaja.

Uudenmaan ELY-keskuksella ja Mäntsälän kunnalla on toistaiseksi voimassa oleva sopimus pakolaisten vastaanotosta. Sopimus perustuu kunnanvaltuuston tekemään päätökseen, jossa sanotaan, että vastaanotettavien määrä on 20 henkilöä joka toinen vuosi. Kunnanvaltuuston toiveena on, että vastaanotettavat olisivat lapsiperheitä.

Kuntaan voi myös tulla maahanmuuttajataustaisia henkilöitä, jotka itsenäisesti löytävät kunnan alueelta asunnon. Mäntsälässä asuu lisäksi useita kymmeniä työn tai perhesiteen perusteella kuntaan muuttaneita maahanmuuttajia. Kunta vastaanotti vuoden 2016–2017 vaihteessa 50 ja kesän ja syksyn 2020 aikana 20 kiintiöpakolaista.

31.12.2019 Mäntsälän asukasluku oli Tilastokeskuksen mukaan 20 721, joista ulkomaan kansalaisia oli 545 henkeä (2,6 % kuntalaisista). Äidinkielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvia oli Mäntsälässä 732 henkilöä eli 3,5 % mäntsäläläisistä. Noin puolet Mäntsälässä asuvista ulkomaan kansalaisista on virolaisia. Seuraavaksi suurimmat ulkomaalaisryhmät ovat Thaimaasta ja Afganistanista. Suurin osa maahanmuuttajista on saapunut kuntaan työn tai avioliiton takia. Melko pieni osa Mäntsälän maahanmuuttajista on pakolaisina Suomeen tulleita. Mäntsälästä vuosina 2017–2021 on muuttanut pois parikymmentä kansainvälistä suojelua saavaa henkilöä.

Kotouttamispalvelut työmuotona on kehittynyt pilottimaisesta toiminnasta koko Mäntsälää koskevaksi työmuodoksi. Vuosien 2016–2020 aikana toiminnan rakenteita kehitettiin palvelemaan vastaanamaan paremmin maahanmuuttajataustaisten asukkaiden tarpeita. Kunnan maahanmuutto- ja työllisyyspalvelut yhdistettiin kesällä 2019 samaan kokonaisuuteen. Tällä yhdistymisellä haluttiin korostaa sitä, että maahanmuuttajien työllistyminen nähdään Mäntsälässä erityisen tärkeänä asiana.

5. HYVINVOINTITIEDON PERUSTEELLA TEHDYT JOHTOPÄÄTÖKSET JA LINJAUKSET HYVINVOINTISUUNNITELMAAN 2021-2025

Tähän osioon on nostettu keskeisiä ilmiöitä mäntsäläisten hyvinvoinnista ja niihin liittyviä hyvinvointi-indikaattoreita.

Hallituksen esityksessä sote-maakuntien perustamisesta vuonna 2023 on suunniteltu kunnille hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosa eli HYTE-kerroin. HYTE-kerroin on kannustin, joka tarkoittaa, että kuntien rahoituksen valtionosuuden suuruus määräytyy osaksi niudentekemän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön mukaan. Tällä halutaan varmistaa kuntien aktiivinen toiminta asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi myös sote-uudistuksen jälkeen.

HYTE-kerroin sisältää kuusi tulosindikaattoria (hyte-ind.), joita käytetään mittareina hyvinvoinnin ja terveyden lisäosaa määriteltäessä. Kannustin on suunniteltu otettavan käyttöön vuoden 2023 alusta, jolloin kunnille jaetaan ensimmäisen kerran uudistuksen jälkeinen valtionosuus. Jo nyt tehtävä työ tulee siis vaikuttamaan rahoitukseen.

Keskeisimpiä ilmiöitä Mäntsälässä

Laajan hyvinvointikertomuksen 2017–2020 tulosten tarkastelussa on huomioitava suuretkin vaihte-
lut aiheiden sisällä ja eri ikäryhmien välillä. Lisäksi monessa indikaattorissa tiedot ovat ajalta ennen
koronapandemiaa. Tietojen tarkastelussa on löydettävissä sekä myönteisiä että haasteellisia ilmi-
öitä.

Myönteisiä ilmiöitä Mäntsälässä vuosina 2017–2020

- Väestön kasvu on lähtenyt nousuun vuoden 2018 notkahduksen jälkeen; lasten syntyvyys on nyt myös vuoden 2017 tasolla.
- Koulutustaso on noussut koko maahan verrattuna.
- Työpaikkojen ja yritysten määrä on kasvanut
- Iso osa kuntalaisista voi hyvin
- Laajaa yhteistyötä ja hyvinvointitekoja tehty paikallisella verkostolla ja kunnan hyvinvointi-työn rakenteet on saatu kuntoon
- Ankkuritoimintamalli on alkanut vuonna 2019

Esimerkkejä hyvinvointia edistävästä käytännöistä ovat:

Harrastustakuu, KiVa-koulukiusaamisen vastainen toimenpideohjelma, Palvelutori kunnantalolla, asumisneuvonta, kirjaston- ja kansalaisopiston digituki. Kunnan osallisuusmalli, jossa kuntalaisten ehdotusten mukaan jaettiin aluerahaa vuonna 2018–2019.

Lisäksi mm. ehkäisevän päihdetyön interventiot yläasteikäisille ovat olleet vaikuttavia alkoholin, tu-
pakan sekä huumeiden käyttökokeilujen ja huumeasenteiden osalta.

Haasteellisia ilmiöitä Mäntsälässä vuosina 2017–2020

- Väestön ikääntyminen
- Nuorisotyöttömyys ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen
- Monikulttuurisuuden vastustaminen
- Vapaaehtoiset melko iäkkäitä, uusien vapaaehtoisten saaminen
- Toisen asteen opiskelijoiden päihteidenkäytön lisääntyminen ja myönteisempi suhtautumi-
nen huumeisiin.
- Eri-ikäisten mielenterveysongelmat
- Yhteistyö ja työnjako Keusoten kanssa ennaltaehkäisevissä palveluissa

Esimerkkejä hyvinvointia edistävästä toimintamalleista, joihin keskitytään jatkossa:

Oppivelvollisuuden laajentamisen tavoitteena on, että jokainen peruskoulun päättävä suorittaa toi-
sen asteen koulutuksen. Näillä toimenpiteillä pyritään nostamaan osaamistasoa, edistämään työl-
listymistä ja kiinnittymistä koulutukseen ja yhteiskuntaan.

Perhekeskustoimintamalli on käynnistynyt Keusoten alueella. Perhekeskuksen tavoitteena on tar-
jota tukea lapsille, nuorille ja perheille matalalla kynnyksellä, oikea-aikaisesti ja ennakoivasti. Perhe-
keskustoimintaa toteutetaan yhteistyössä kuntien, kuntayhtymän, järjestöjen, seurakunnan ja ver-
taistoimijoiden kesken.

Ehkäisevä päihde- ja mielenterveystyön alueellinen suunnitelma on valmistumassa. Suunnitelman
käytäntöön jakautuminen ja työnjako Keusoten ja kunnan välillä.

Hyvinvointityön jatkokehitys

Nopea työ- ja arkielämän digitalisaatio oli yksi koronapandemiasta aiheutunut ilmiö. Arjen digioppimisen vahvistaminen on jatkossakin keskeinen hyvinvointitavoite. Kunnan tulee yhdessä muiden toimijoiden kanssa kehittää edelleen digituen toimintatapoja ja -käytäntöjä sekä viestiä niistä aktiivisesti.

Ajanjaksosta 2017–2020 opimme, että jatkossa päätösten vaikutusten ennakoarvioinnissa on hyödynnettävä aiempaa vahvemmin hyvinvointitietoa. Tunnistettuja ilmiöitä ovat väestönikäntyminen, syrjäytyminen ja vaikea työttömyystilanne. Ikääntyneiden toimintakykyä ja osallistumismahdollisuuksia tulee vahvistaa ja huomioida monikanavainen tiedottaminen ikäihmisille.

Lasten ja nuorten ennaltaehkäisevää työtä tulee kehittää edelleen monialaisesti ja tiedolla johtaen. Esimerkiksi lasten huostaanotot, nuorisotyöttömyys ja erilaiset mielenterveysongelmat ovat vakavia ilmiöitä. Arjen turvallisuuden seuranta ja arviointia tulee jatkossa vahvistaa osan hyvinvointityötä.

Kunnan hyvinvointityön tulevaisuus näyttää valoisalta ja tiedolla johtaminen vahvistuu. Kunnan elinvoimaa ja asukkaiden hyvinvointia on edistettävä tarjoamalla erilaisia osallistumisen mahdollisuuksia ja kestävästi liikkumisen ratkaisuja. Nämä ovat hyviä lähtökohtia jatkaa monialaisen hyvinvointityön kehittämistä. Samalla hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman kuntastrategiayhteyksiä on vahvistettava. Hyvinvointikertomus ohjaa kuntastrategian uudistamista ja hyvinvointisuunnitelman 2021- 2025 laadintaa.

1. Hyvinvointikertomuksen vuosiraportin sekä suunnitelman laatijat. Käytännöt toteutuksesta ovat vastanneet Esa Siikaluoma hallintojohtaja, Vuokko Leirimaa hyvinvointikoordinaattori ja kirjastopalvelujohtaja Anu Järvi-Uutela.

Kunnan hyvinvointiryhmän jäsenet ovat vaihtuneet jonkin verran toimikauden aikana: Monica Sulopuisto työhyvinvointikoordinaattori, Tiina Hast työllisyyskoordinaattori, Harri Bister liikuntasihiteeri, Sara Kaartti suunnitteluavustaja, Joonas Törrönen suunnitteluavustaja, Janne Mäkinen va. sivistysjohtaja, Tiina Korhonen vt. varhaiskasvatuspäällikkö, Anu Järvi-Uutela kirjastopalvelujohtaja, Airi Pekkala-Mäkitalo kansalaisopiston rehtori, Marjut Suo Keusote, Matti Sulonen toimistoinsinööri, Sirkku Mäkelä suunnittelija, Timo Naapuri Mäntsälän SRK, Tiina Haukijärvi Mäntsälän SRK, Taru Kuparinen erityisasiantuntija, Tarja Kuusela kulttuurisihiteeri, Inkeri Lainila ikäihmisten neuvosto, Tiina Roikonen vammaisneuvosto, Eerika Laalo-Häikiö Mäntsälän voimistelijat, Rauni Ohvo Mäntsälän vuokra-asuntojen toimitusjohtaja, Riikka Rautama asuntoneuvoja, Antton Hägglund hyvinvointilautakunta, Sanna Kopra MLL, Kaisa Mannermaa Keusoten, Katri Lehtonen viestintäkoordinaattori, Satu Wallenius SPR.

2. Hyvinvointikertomuksen 2017–2020 hyväksyminen

7.6.2021 Kunnanhallitus

21.6. 2021 Kunnanvaltuusto